

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOSOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

***KRATOCHVILNÉ ČTENÍ O SCHYTRALÉ FINETTĚ,
JINÁK POPELCE TAK NAZVANÉ***

– od francouzské *conte de fées* k české knížce lidového čtení

Vedoucí práce: Mgr. Marie Škarpová, Ph.D.

Autor práce: Zuzana Neugebauerová

Studijní obor: BOH-FJL

Ročník: 4

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 23. dubna 2015

.....
Zuzana Neugebauerová

Děkuji paní Mgr. Marii Škarpové, Ph.D., za svědomité vedení mé bakalářské práce, za její cenné rady a připomínky, zejména pak za obětavost a trpělivost. Také bych chtěla poděkovat svojí rodině za její podporu.

Anotace

Příběh o Popelce patří k nejznámějším evropským narativům novověké slovesnosti. Tato práce se zabývá srovnáním dvou textů o Popelce, a to francouzského originálu *Finette Cendron* a českého překladu *Kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinak Popelce tak nazvané*. Zaměřuje se zejména na rozdíly mezi oběma narativy, ve snaze určit, zda se jedná o dobový překlad, či adaptaci.

Klíčová slova

Finette Cendron, Popelka, knížky lidového čtení, conte de fées, baroko.

Anotation

The story about Cinderella is one of the most popular European narratives of modern literature. This thesis deals with the comparison of two texts about Cinderella – the French original *Finette Cendron* and the Czech translation, *Pastime reading about the smart Finette*. It focuses mainly on the differences between both narratives. Trying to determine whether it is translation of the period or adaptation.

Key words

Finette Cendron, Cinderella, Czech folklore book, conte de fées, baroque.

Obsah

Úvod.....	8
1. Baroko.....	10
1.1. Definice baroka.....	10
1.2. Dějiny výzkumu literárního baroka v českém prostředí.....	11
1.3. Literární vývoj v Čechách.....	12
2. Madame d'Aulnoy.....	13
3. Conte de fées.....	14
4. Knižky lidového čtení.....	15
5. Kratochvilné čtení o schytralé Finettě jinák Popelce tak nazvané.....	16
6. Převyprávění děje.....	17
7. Jednotlivé rozdíly mezi oběma texty.....	18
7.1. Jména.....	18
7.1.1. Finette/Finetta; Cendron, Cendrillon/Popelka.....	19
7.1.2. Fleur d'Amour/Lásky Květ; Belle-de-Nuit/Pěkná v Noci.....	22
7.1.3. Merluce/Merluše.....	22
7.1.4. Gendidado.....	23
7.1.5. Princ.....	23
7.2. Přímá řeč.....	23
7.3. Číslovky.....	25
7.4. Vykání.....	27
7.5. Sémantické posuny.....	27
7.6. Abreviace.....	35
7.7. Amplifikace.....	37
7.7.1. Charakteristika postav.....	37
7.7.2. Čas.....	39
7.7.3. Orientace v prostoru.....	40
7.7.4. Další amplifikace.....	41

7.8. Závěr příběhu	42
Závěr	45
Zdroje	47
Primární literatura	47
Sekundární literatura	47
Internetové zdroje	47

Úvod

Kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinak Popelce tak nazvané je příběh o dívce týrané vlastními sestrami, která se nakonec díky své hodné povaze dočkala štěstí.

Popelka je dnes jednou z nejznámějších pohádek, která má různá zpracování v podobě kreslených i hraných filmů, divadelních představení a muzikálů pro děti i dospělé. Málokdo ale dnes ví, že se původně jedná o příběh pro dospělé, jehož kořeny sahají do Francie sedmnáctého století. V té době vznikly nezávisle na sobě hned dva podobné narativy. *Cendrillon ou la Petite Pantoufle de verre* od Charlese Perraulta z roku 1697 a *Finette Cendron*, napsaná baronkou Marie-Catherine d'Aulnoy o rok později. V polovině osmnáctého století se Popelka dostává i do českého prostředí v podobě knížky lidového čtení. Dnes jsou známé dvě různé verze z té doby. První je datována do roku 1761, vydaná Ignácem Vojtěchem Hilgartnerem; druhou vydal Karel Josef Jaurnich a přesný rok jejího tisku není znám.

Cílem této práce je srovnání francouzské a české verze příběhu. Budeme pracovat s textem *Finette Cendron*¹ v původním francouzském znění, vydaném v osmnáctém století, a s knížkou lidového čtení *Kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinak Popelce tak nazvané* v edici Miloše Sládka.² Do českých zemí se tento příběh dostal přes německé prostředí. Přímý překlad z francouzštiny není znám, proto musíme v průběhu práce brát v potaz i německý mezičlánek, který mohl český text výrazně ovlivnit. Pokusíme se také rozhodnout, zda se jedná o překlad díla, nebo pouze o jeho adaptaci, proto budeme pracovat s knihou Jiřího Levého³ a studií Markéty Zemanové.⁴

Jak jsme již výše zmiňovali, narativ o Popelce se do českého prostředí dostal v období baroka, proto čtenáře v teoretické části seznámíme právě s pojmem baroko a českou barokní literaturou. Představíme také krátce Madame d'Aulnoy, autorku původního příběhu *Finette Cendron*, a takzvanou conte de fées. Pro lepší orientaci také krátce shrneme děj, který se podstatně liší od moderních příběhů o Popelce. Pracovat budeme s knihami Jaroslava Kolára,⁵ Bedřicha Václavka⁶ a Miloše Sládka.⁷

¹ *Finette Cendron* in: Cabinet des fées; ou collection choisie des contes des fées, et autres contes merveilleux, Ornés de Figures. Tome second, Amsterdam 1785, s. 472-503.

² SLÁDEK Miloš (ed.), *Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995.

³ LEVÝ Jiří, *Umění překlada*, Praha 1998.

⁴ ZEMANOVÁ Markéta, *Doslovný překlad, nebo adaptace? Způsoby překlada v období raného novověku v kontaktu německo-českém*, Listy filologické CXXXV, 2012, s. 125-151.

⁵ KOLÁR Jaroslav (ed.), *Tři knížky lidového čtení*, Praha 2000.

⁶ VÁCLAVEK Bedřich (ed.), *Historie utěšené a kratochvilné*, Praha 1950.

⁷ SLÁDEK Miloš (ed.), *Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995.

V analytické části se zaměříme na podrobné srovnání českého a francouzského textu. Pokusíme se mezi nimi nalézt jednotlivé rozdíly, nalezené jevy analyzovat a popsat. Citace z francouzského textu udáváme v původním znění, v poznámkách pod čarou pak uvádíme jejich překlad do češtiny.

1. Baroko

Příběh o Finettě se v českých zemích objevuje v osmnáctém století v období baroka. V následující kapitole si definujeme pojem baroko, budeme se zabývat dějinami výzkumu literárního baroka v českém prostředí a literárním vývojem v Čechách.

1.1. Definice baroka

Původně měl pojem baroko pejorativní význam. Jakob Burckhardt tak označoval poslední ‚zdivočelou‘ fázi renesance. I francouzský pojem „baroque“ znamená něco zvláštního, bizarního a pokřiveného.

Baroko se jako první pokusil definovat švýcarský historik výtvarného umění Heinrich Wölfflin na přelomu 19. a 20. století pomocí protikladných znaků vůči renesanci. Baroko v literatuře definoval ve svých knihách *Renaissance und Barock* (Renesance a baroko) a *Kunstgeschichtliche Grundbegriffe* (Základní pojmy dějin umění). Nedefinuje baroko jako úpadek nebo rozvinutí renesance, nýbrž jako samostatnou uměleckou epochu.

Jeho práce měly vliv na rozvoj studia barokního stylu po první světové válce v Německu. Německý filozof Arthur Hübscher pojal baroko jako projev ‚antitetického životního pocitu‘. Měli bychom také zmínit monografii německého profesora Herberta Cysarze *Deutsche Barockdichtung* (Německé barokní básnictví), která vzbudila velký zájem o studium tohoto období nejen v Německu, ale i v ostatních zemích.⁸

Přesně vymezit baroko jako takové je velmi obtížné. Nejčastěji se definuje dvěma způsoby, a to pomocí ideových a stylistických kategorií. V ideových kategoriích se zabýváme zejména hledáním definice ‚barokního člověka‘. Nové vědecké a zeměpisné objevy, zejména heliocentrická sluneční soustava, kladou nové otázky na pozici člověka ve vesmíru. Rozpadá se církevní jednota, začínají různé náboženské války. Pohled na toto období a pocit člověka je tedy plný nejistoty, ztráty jistoty a důvěry ve vlastní úsudek.

Baroko je často označováno jako období temna, kdy lidé vnitřně bojují zejména se skepsí a pocitem krize. Do popředí se vedle intelektu dostává zejména citové vnímání a obroda náboženského cítění a mystiky. Lidé touží najít jakousi harmonii a jistotu ve světě. Nehmotný iracionální svět je vyjadřován smyslovými hmotnými prostředky.

O ideovou definici se pokusili mezi jinými například německý barokista Arthur Hübscher, který mluví o antitetickém životním pocitu; Zdeněk Kalista, pojednávající

⁸ Viz LEHÁR Jan, *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha 1998, s. 125.

o přiblížení se Bohu skrze tento svět, a Václav Černý, zdůrazňující krizi pocitu životní jistoty.

Mezi nejčastěji užívané stylistické kategorie patřila mimo jiné metafora, oxymóron, hyperbola, anakolut a zvukomalba.⁹

Každý z autorů se na tuto problematiku dívá z trochu jiného úhlu a přináší do literární teorie zajímavé a důležité poznatky. Každá z teorií má jistě své klady i zápory, nelze tedy jednoznačně určit jednu jedinou správnou definici baroka.

1.2. Dějiny výzkumu literárního baroka v českém prostředí

V předchozí kapitole jsme se zabývali různými teoriemi týkajícími se baroka. Nyní se zaměříme na výzkum literárního baroka na českém území.

Od konce osmnáctého do poloviny dvacátého století se o českou barokní literaturu nikdo komplexně nezajímal. Historici toto období často nazývali obdobím nejhlubšího úpadku české literatury. Existuje pouze několik studií té doby, které se omezují na úryvky textů, často bez širšího kontextu. Autoři jimi dokládali své teze o celkovém úpadku společnosti. Vybíraly se pasáže o pekle a očistci, jimiž se dokazovaly teze o zastrahování prostých lidí.¹⁰

První rozsáhlejší studie na toto téma se objevily až ve 30. letech 20. století. Mezi první literární vědce zabývající se podrobněji o období baroka patří Vilém Bitnar, Josef Vašica a Zdeněk Kalista. Nesmíme samozřejmě také zapomenout zmínit Václava Černého, který se zabýval českou literaturou v kontextu evropské, zejména románské literatury.¹¹ Jejich cílem bylo dokázat, že baroko nebylo obdobím jazykového a literárního úpadku.¹²

Ve druhé polovině 40. let 20. století výzkum barokní literatury ustal a v padesátých letech byl zcela přerušen a tabuizován. Výklad literatury tohoto období se vrátil ke starým teoriím o úpadku společnosti, kde výjimku tvořili pouze Jan Amos Komenský a Bohuslav Balbín. Důvod byl zcela prostý. Zdeněk Kalista byl vězněn a byla mu zakázána publikační činnost; profesor Josef Vašica byl komunistickým režimem donucen věnovat se výhradně staroslověnské literatuře.¹³

Na přelomu 60. a 70. let došlo k uvolnění režimu. Díky tomu mohly být publikované některé studie zabývající se literaturou 18. století. Mluvíme zejména

⁹ Viz LEHÁR Jan, *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha 1998, s. 126.

¹⁰ Viz SLÁDEK Miloš, *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 6.

¹¹ Viz SLÁDEK Miloš, *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 6, 7.

¹² Viz STICH Alexandr, *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*, In: VLNAS Vít (ed.), *Sláva barokní Čechie*, Praha 2001, str. 235-253.

¹³ Viz SLÁDEK Miloš, *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 7.

o práci *Česká barokní gotika* docenta Zdeňka Kalisty a *Staří slezští kazatelé* Milana Kopeckého.

Od 50. let dochází k vydávání děl Jana Amose Komenského, ve snaze vydat celé jeho dílo. Díky studiím o tomto největším českém autorovi se postupně začíná opět vracet k teoriím, že je baroko výlučně katolický a protireformační jev; začínají se objevovat spojnice mezi domácí tvorbou a exulantskou. Stejně tak v tomto období roste i zájem o dílo Adama Michny z Otradovic.¹⁴

Sedmdesátá a osmdesátá léta pak přála spíše baroknímu výtvarnému umění a hospodářským dějinám. K soustavnému sledování barokní literatury dochází až po roce 1989.¹⁵ Literární vědci se zabývají zejména katolickou literaturou; knížky lidového čtení zůstávají stranou hlavního zkoumání. K jejich výzkumu opět dochází na počátku 21. století.

1.3. Literární vývoj v Čechách

Jak jsme již naznačili dříve, barokní literatura v českých zemích se týká 17. a 18. století. Toto období se dosud často nazývá také pobělohorská literatura, protože jako počáteční mezník bereme bitvu na Bílé hoře v roce 1620. Porážka stavovského povstání při bitvě na Bílé hoře velmi ovlivnila českou literaturu. V českých zemích proběhla násilná rekatolizace, kvůli které dochází k velké vlně emigrace nekatolíků. Mezi nimi i mnohých učenců, například Jana Amose Komenského. Česká literatura se tedy v té době dělí na dvě hlavní větve. Jedná se o domácí katolickou větev a emigrantskou evangelickou.

Rekatolizace měla určitý vliv i na žánrové zastoupení. Převážnou část v barokní literatuře domácí větve tvoří kancionály, tedy soubory duchovních písní, soubory kázání neboli postily a nejrozšířenějším dramatem byly latinské školní hry. Chybí zde většina žánrů spjatých s dvorským, šlechtickým a měšťanským prostředím, jako byla například aktuální společenská kritika, satira, historická píseň, drama a světský román vyššího stylu. K významným autorům katolické tvorby patří Adam Michna z Otradovic, Felix Kadlinský a Bedřich Bridel.

Literární povahy byly dle dlouhodobé tradice také historiografické spisy. Za nejvýznamnějšího historika období baroka je považován Bohuslav Balbín se svými díly *Epstome* a *Miscellanea*. Vrcholem barokní prózy v Čechách pak byla takzvaná

¹⁴ Viz STICH Alexandr, *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*, In: VLNAS Vít (ed.), *Sláva barokní Čechie*, Praha 2001, str.235-253.

¹⁵ Viz SLÁDEK Miloš, *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 7.

homiletika, tedy kázání, sloužící k náboženské výchově věřících. V některých kázáních tato úloha ustupovala uměleckým kvalitám, které se pak staly prioritou daného textu. Své místo v barokní literatuře měla také dramatická tvorba. Ať už se jedná o šlechtické divadlo, školské či pololidové. Často se prolínalo s hudební kulturou, zejména ve šlechtických operách. Divadelní hry byly psané v jazyce německém i českém.

Emigrantská evangelická literatura byla zprvu produktivnější a rozvinutější než domácí. Nejvýznamnější autor nekatolické produkce byl Jan Amos Komenský. Jeho smrtí v roce 1670 začala emigrantská literatura pomalu upadat.

Kulturní tradice se dělí na ‚malou‘ a ‚velkou‘. Velká kultura je ta, která se oficiálně vyučuje ve školách a je určená pro vzdělané obyvatelstvo. Malá je pak ta, která je přístupná i širším často nevzdělaným lidem. V době baroka se objevují takzvaní ‚zprostředkovatelé‘ mezi velkou a malou kulturou. Josef Hrabák tuto literaturu, která stojí ‚na pomezí‘, nazývá pololidovou literaturou. Hranice mezi oběma vrstvami jsou velmi nejasné a stírají se. Témata nejsou výhradně světská a vážná; jedná se spíše o umění, které se věnuje obyčejnému selskému životu. V období baroka byla pololidová tvorba velmi oblíbená a začala se pomalu šířit tiskem. Většinou pomocí kramářských tisků, což jsou dokumenty malého formátu, které byly tištěné s co nejmenšími náklady, aby byly dostupné pro každého. V těchto tiscích vycházely například kramářské písně (krátké písňové útvary se světskou i náboženskou tematikou) nebo knížky lidového čtení.

2. Madame d'Aulnoy

Následující kapitola nám přiblíží autorku původního příběhu o Popelce, madame *Marie-Catherine Le Jumel de Barneville, baronne d'Aulnoy*. Je to francouzská spisovatelka sedmnáctého století. Narodila se 14. ledna 1651 v Barneville-la-Bertran a zemřela 13. ledna 1705 v Paříži.¹⁶

Jak bylo v její době zvykem, její rodina jí dojednala manželství. V šestnácti letech si vzala třicetiletého Françoise de La Motte, barona d'Aulnoy en Brie, který měl pověst pijana.

Tři roky po jejich svatbě Marie-Catherine, její matka a dva komplici, pravděpodobně barončini milenci, zinscenovali proti baronovi d'Aulnoy obvinění z urážky majestátu, které se trestalo smrtí. Velmi brzy se prokázala baronova nevina

¹⁶ Marie-Catherine d'Aulnoy, http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie-Catherine_d%27Aulnoy, 1. 5. 2015.

a oba komplice popravili. Madame d'Aulnoy uprchla z Francie do Německa. Ve svém nuceném exilu cestovala po Evropě.

V roce 1675 se usadila ve Španělsku, kde žila její matka. Setrvala zde až do roku 1685, kdy se mohla vrátit do Francie díky přízni Ludvíka XIV. V Paříži se znovu usadila až v roce 1690, kdy zde otevřela svůj literární salón. Později se zde dostala do dalšího skandálu. Tentokrát šlo o její blízké přátelství s madame Ticquet, která byla popravena za smrt svého manžela. Byla přijata na Academia dei Ricovrati v Padově.¹⁷ Zde získala diplom z historie.

Svá první díla začala vydávat od roku 1690. Jednalo se o *Mémoires sur la cour d'Espagne; l'Histoire d'Hippolyte, comte de Douglas* a *Relation du voyage d'Espagne*.¹⁸ Své první pohádky vydala o sedm let později. Mezi nimi byla i *Finette Cendron*.

3. Conte de fées

Finette Cendron patří do skupiny pohádek ve Francii označovaných jako *conte de fées*. V češtině nemáme žádný ekvivalent, který by tento druh pohádek přesně označoval. Tento pojem bychom doslovně přeložili jako pohádky nebo povídky víl, neboť conte znamená pohádka/povídka a fées víly. Nyní se pokusíme tento pojem definovat a vysvětlit.

Conte de fées je vyprávění plné imaginárních postav jak dobrých (víly, skřítki, elfové,...), tak zlých (obří, čarodějnice,...) a bájných zvířat (jednorozci, draci,...), často nadaných řečí. Obecně se jedná o cestu za osvobozením prince nebo princezny. V příběhu, který může končit dobře i špatně, se často vyskytují různá kouzla. V literatuře se *conte de fées* výrazněji objevují od konce sedmnáctého století, ale první úspěchy jsou zaznamenány už v šestnáctém století italskými pohádkami spisovatele Straparoly.¹⁹

Zpočátku se tyto pohádky objevují jako krátké příběhy, které jsou součástí jiných děl, jako to najdeme například v díle madame d'Aulnoy *l'Histoire d'Hippolyte, comte de Douglas*; často jsou inspirované folklorem. Jejich autorkami jsou převážně ženy, které se jejich prostřednictvím snaží emancipovat a ve světových literárních

¹⁷ Akademie založená v Padově v roce 1599. Na konci sedmnáctého století byla jednou z mála akademií, které přijímaly i ženy. V roce 1679 zde první ženy v Evropě – Elena Cornano Piscopia a Anne Dacier dostaly svůj diplom.

¹⁸ *Vzpomínky na Španělský dvůr; Příběh Hippolyta, hraběte z Douglas a Zpráva o cestě do Španělska.*

¹⁹ Conte, <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/conte/36566>, 1. 5. 2015.

salonech dokázat svoji inteligenci. Byla to právě Marie-Catherine d'Aulnoy, kdo tento žánr poprvé označil jako *conte de fées*.²⁰

Jsou to původně pohádky určené pro dospělé, protože se zde často objevují násilné prvky. Až v průběhu času se postupně staly pohádkami pro děti.

4. Knížky lidového čtení

V této části se budeme zabývat knížkami lidového čtení, které byly v období baroka velmi populární.

Studium knížek lidového čtení bylo v minulosti opomíjené stejně jako studium období baroka. První práce na toto téma můžeme najít ve 40. letech 19. století u Václava Bolemíra Nebeského a v 60. letech 19. století u B. V. Spiesse. Oba tyto autory zajímala především obsahová stránka textů. První syntetickou studii pak podal právě Bedřich Václavek.²¹ Ve dvacátém století se knížkami lidového čtení dále zabývali například Miloš Sládek²² a Jaroslav Kolár.²³

Knížky lidového čtení jsou drobné tisky s různou tematikou. Jsou většinou prozaické, zábavné a poučné. Tento termín se v české literatuře objevil na konci devatenáctého století, kdy Jan Máchal přeložil německý výraz „Volksbücher“. V Německu se tak označují hned dvě roviny literatury. V užším významu se jedná o knížky určené pro zábavu, v tom širším o veškerou literární produkci určenou měšťanům, a to včetně různých kalendářů a naučných spisků.

Některé knihy se zábavnou tematikou vznikaly již ve středověku jako četba určená pro měšťany a co nejširší vrstvu obyvatelstva. Už v 16. století lze nalézt knihy pro lid, určené zejména k samostatnému čtení či předčítání, což bylo v té době neobvyklé. Většina knih se totiž přednášela z paměti. Ovšem zatím o knížkách lidového čtení jako takových mluvit nemůžeme, protože hlavním konzumentem zatím nebyly lidové vrstvy. Ty se jím staly až po bitvě na Bílé hoře, která tvoří jakýsi zlom v české literatuře.

Jak píše Jaroslav Kolár: „O „knížkách lidového čtení“ v plném smyslu toho slova, tj. jako o literatuře pro lid vydávané a lidem především konsumované, lze proto právem

²⁰ Conte merveilleux, http://fr.wikipedia.org/wiki/Conte_de_f%C3%A9es, 1. 5. 2015.

²¹ VÁCLAVEK Bedřich (ed.), *Historie utěšené a kratochvilné*, Praha 1941.

²² SLÁDEK Miloš (ed.), *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995.

²³ KOLÁR Jaroslav (ed.), *Česká zábavná próza 16. století a tzv. knížky lidového čtení*. Praha 1960.

*mluvit teprve v době, kdy se lid stává vůdčí složkou český čtoucího publika, tedy od druhé poloviny 17. století.*²⁴

Jako příklad uvádí takzvaný Jablonecký sborník – přepis řady vytištěných textů předbělohorské zábavné prózy, který pořídil venkovský písmák a který je důkazem přecházení textů tištěných ve městech do venkovských tiskáren.

Jaroslav Kolár také dále navrhuje, aby se pojem „knížky lidového čtení“ užíval v českém kontextu v tom širším významu, tedy pro všechny texty vydávané pro lidové vrstvy. Jde tak do protikladu s německými autory, kteří se spíše přiklánějí k tomu užšímu významu. Navrhuje také pro jednotlivé produkce používat přesnější označení jako lidové hospodářské knížky, zdravotnické návody, proroctví a podobně.

Náměty pro tyto příběhy byly různé. Například antická literatura, orientální literatura, ba dokonce i některé části Dekameronu. Takzvané knížky lidového čtení obsahovaly v baroku víceméně neměnný seznam příběhů. Výjimku tvoří povídka o Jenovéřě a čtení o schytralé Finettě. Ty se do Čech dostaly překladem z němčiny ve druhé polovině 18. století. Stejně tak jsou obě původem z francouzského prostředí.

5. Kratochvilné čtení o schytralé Finettě jinak Popelce tak nazvané

Čtení o schytralé Finettě se v Čechách objevilo jako nová látka ve formě knížky lidového čtení těsně po polovině 18. století, v období pozdního baroka. Z osmnáctého století jsou známé hned dvě verze překladu. První je vydání z roku 1761 Ignáce Vojtěcha Hilgartnera v Jindřichově Hradci, druhé Karla Josefa Jaurmicha v Praze. U druhého překladu není známé přesné datum vydání, nemůžeme tedy určit, které bylo první.²⁵

Příběh o Finettě patří do skupiny několika drobných románů, které vznikly ve Francii, a na území Čech se dostaly prostřednictvím německého překladu. Je v nich vyjádřeno staré knížecí a rytířské prostředí spolu se smyslem pro dobrodružství. Často je tématem krásná a hodná žena, která je pronásledovaná, ačkoli je nevinná.²⁶

Finetta se hojně promítla do lidových pohádek, podobně jako Kronika o Meluzíně, která také patří do této skupiny příběhů.

²⁴ KOLÁR Jaroslav (ed.), *Česká zábavná próza 16. století a tzv. knížky lidového čtení*. Praha 1960, s. 5.

²⁵ SLÁDEK Miloš (ed.), *Malý svět jest člověk aneb Výbor u české barokní prózy*, Praha 1995, s. 152.

²⁶ VÁCLAVEK Bedřich (ed.), *Historie utěšené a kratochvilné*, Praha 1950, s. 17-18.

6. Převyprávění děje

Abychom se lépe orientovali v textu, převyprávíme krátce děj příběhu o Finettě, který se trochu liší od pohádek o Popelce, jak je známe dnes. Zmíníme zejména motivy společné pro český i francouzský text.

Král s královnou zchudnou a jsou vyhnáni ze svého království; mají tři dcery - Lásky Květ, Pěknou v Noci a Pozorné ucho, jinak zvanou Finetta. Jejich rodiče se dohodnou, že je odvedou do lesa. Finetta je slyší a v noci jde za svojí kmotrou Merluší, za kterou jí pomůže španělský kůň Gendidado. Od kmotřičky dostane klubko nití, aby si s ním značila cestu, a zlaté a stříbrné šaty. Poté se vrátí domů. Druhý den královna odvede princezny do lesa. Když usnou, potají odejde a nechá je tam. Starší sestry prosí Finettu, aby je dovedla zpátky domů, slíbí jí za to odměnu. Finetta je vezme s sebou, ale místo slibovaných darů dostane pouze výprask. Kvůli boulim a modřinám nemůže spát, tak slyší, jak se její rodiče opět domlouvají, že princezny odvedou. Finetta se podruhé vydává za Merluší, kde dostane tašku s popelem, který si má sypat před sebe a podle stop najít cestu domů, a diamanty. A také varování, že se má vrátit bez sester, jinak za ní už nemá chodit.

Královna odvede své dcery dál než poprvé. Finetta se nechá přesvědčit a bere sestry s sebou domů, místo darů ji ale opět zbíjí. Do třetice slyší Finetta, jak se král s královnou domlouvají, že se princezen zbaví. Budí své sestry a je nešťastná, že už jim Merluše nepomůže, protože vzala i přes její zákaz sestry s sebou. Sestry rozhodnou, že si s sebou vezmou hrách, aby si jím mohly značit cestu. Když je pak královna opustí a ony se chtějí vrátit, zjistí, že hrách snědli holubi. Po několika dnech Finetta nalezne žalud. Společně ho zasadí a zpívají mu, aby vyrostl. Když je dost silný, Finetta na něj vyleze a v dálce uvidí překrásný dům. Okouzlené jeho krásou se k němu všechny tři společně vydají.

Starší sestry Finettě ukradly šaty a diamanty od Merluše. Hezky oblečené přijdou k domu, rozhodnuté tvrdit, že Finetta je jejich služebná. V domě bydlí obryně s jedním okem, která je chce sežrat. Přichází ale její muž, tak před ním princezny schová. Obr po čuchu pozná, že tam má lidi, a chce je sníst. Žena ho přesvědčí, že si princezny mají nechat jako služebné. Finetta pak lstí strčí obra do pece, kde shoří, a obryni usekne hlavu. Tři princezny zůstávají žít v jejich honosném a bohatém domě.

Lásky Květ a Pěkná v Noci se vystrojí a každý den chodí na různé plesy. Finetta jim zatím slouží, uklízí a stará se o dům. Je nešťastná a myslí si, že se měla raději nechat sežrat obry. Jednoho dne najde v kamnech starý klíč. Když ho vyčistí, zjistí, že je

ze zlata a pasuje do truhly plné šatů. Sestrám nic neřekne a druhý den se hezky oblékne a vydá se na stejný ples, na kterém jsou i Lásky Květ a Pěkná v Noci. Vzbudí u všech hostů obdiv, hostitelce se představí jako Popelka a ani vlastní sestry ji nepoznají. Domů se vrátí před nimi a zašpiní se, aby nic nepoznaly.

Na jednom plese se zdrží, a když pak pospíchá domů, ztratí střevíček. Druhý den ho cestou z lovu objeví princ a okamžitě se do něj zamiluje. Onemocní láskou, a když se ho jeho matka královna ptá, jakou dívku chce za ženu, ukáže jí střevíček, že si vezme jen tu, která ho obuje. Král s královnou to dají vyhlásit a na hrad se sjíždějí dívky z celého okolí. Jdou také Lásky Květ a Pěkná v Noci. Když odejdou, oblékne se i Finetta, aby zkusila své štěstí. Před domem na ni opět čeká kůň Gendidado. Na jeho hřbetě předjede své sestry. Obuje si střevíček, ukáže ten druhý do páru a království začne slavit.

Princ si chce vzít Finettu, ona mu nejprve převypráví svůj příběh. Zjistí, že to byli jeho rodiče, kdo vyhnal její rodinu z království. A odmítne si ho vzít, dokud to nenapraví. Král s královnou souhlasí, vrátí jejím rodičům království a Finetta si vezme prince. Také se usmíří se svými sestrami, kterým odpustí všechno, co jí provedly.

7. Jednotlivé rozdíly mezi oběma texty

Abychom mohli určit, zda se v případě české verze příběhu o Popelce jedná o překlad, nebo adaptaci, musíme oba texty porovnat a zmínit všechny případné rozdíly.

7.1. Jména

V příběhu vystupují nejen postavy, které nesou konkrétní jméno, jako například Finetta, ale také postavy, které mají pouze obecné označení, jež vychází z jejich úlohy a postavení, jako například král a královna. Podíváme se nyní, nakolik je jejich česká podoba přesná, případně se pokusíme zjistit, proč autor překladu zvolil danou podobu jména. Nesmíme samozřejmě zapomínat, že český text o Popelce není přímým překladem z francouzštiny, ale je přeložený z německé verze tohoto textu.

Než se budeme konkrétně zabývat jednotlivými jmény, zmíníme se o používání jmen v obou příbězích v obecnějším kontextu. Ve francouzském originále jsou k označení jednotlivých postav téměř vždy použita jejich vlastní jména, pokud jsou známa, zatímco v české verzi nacházíme častěji obecná pojmenování.

*Fleur d'Amour & Belle-de Nuit, qui ne croyoient pas que leur mère eût encore envie de les perdre, ...*²⁷

*Ty dvě starší kněžny nevěřily sice, že jejich máteř zase je zpátky zanechá, ...*²⁸

V českém textu nacházíme jednu výjimku, kdy je tomu naopak. Když jsou princezny v zajetí, poroučí lidojed Finettě, aby zatopila v peci.

*La princesse y fit un feu effroyable...*²⁹

*Finetta udělala přehrozný oheň v peci...*³⁰

7.1.1. Finette/Finetta; Cendron, Cendrillon/Popelka

Z názvu vidíme, že jméno hlavní hrdinky v této podobě je věrně převzaté z francouzštiny. Došlo pouze ke změně francouzského koncového –e na české –a, které je u českých ženských jmen častější.

Podle madame d'Aulony se Finetta vlastním jménem nazývá *Fine-Oreille*. Adjektivum *fin* (maskulinum slova *fine*) bychom přeložili jako „velmi jemný, citlivý, bystrý“. Substantivum *oreille* znamená ucho. V češtině je Finetta nazývána *Pozorné Ucho*. Překlad tedy není úplně doslovný, ovšem sémanticky velmi podobný.

Substantivum *finette* znamená „bavlněná látka“ a je odvozené od adjektiva *fin*, které zmiňujeme výše, sufixem –ette. Sufix –ette má ve francouzštině dvojí funkci. Zaprvé s jeho pomocí můžeme tvořit některá adjektiva ze substantiv, zadruhé se s ním mohou tvořit zdobněliny. Z textu nevyplývá žádná souvislost mezi hlavní hrdinkou a bavlněnou látkou, usoudili jsme tedy, že se jedná o zdobnělinu jména *Fine-Oreille*, jak nám říká i sám vypravěč, když představuje všechny tři princezny: *Elle fit venir l'aînée de ses filles qui s'appeloit Fleur-d'Amour, la seconde Belle-de-Nuit & la troisième Fine-Oreille: c'est pourquoi on la nommait ordinairement Finette.*³¹ Tato spojitost mezi dvěma podobami téhož jména se v českém překladu ztrácí. Zatímco *Pozorné Ucho* je překladem francouzského ekvivalentu *Fine-Oreille*, *Finetta* je z francouzského originálu přejatá bez další závislosti na delší variantě tohoto jména.

²⁷ *Finette Cendron* in: *Cabinet des fées; ou collection choisie des contes des fées, et autres contes merveilleux, Ornés de Figures*. Tome second, Amsterdam 1785, s. 480; (dále jen *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785).

Lásky květ a Pěkná v noci, které nevěřily, že jejich matka bude chtít opět opustit...

²⁸ SLÁDEK M. (ed.): *Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 165; (dále jen SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*).

²⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 491.

Princezna tam udělala strašlivý oheň...

³⁰ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 172.

³¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

Nechala si zavolat nejstarší ze svých dcer, která se jmenovala Lásky Květ, druhá Pěkná v Noci a třetí Pozorné Ucho: a proto se jí běžně říkalo Finetta.

Při představování princezen v českém textu také nacházíme poznámku, že jí říkají Finetta: ...*kteřá obyčejně Finetta se nazývala, ...*³²

Když se Finetta vydá poprvé potají na bál, představí se jako *Cendron*. Slovo *Cendron* nemá ve francouzštině žádný význam. Je odvozené od slova *endre* – popel. Český překlad *Popelka* se tedy zdá být přesný. V současných francouzských pohádkách však najdeme tento příběh pod názvem *Cendrillon*. Madame d'Aulony ve svém příběhu označení *Cendrillon* také jednou použila, když jela Popelka na hrad vyzkoušet si střevíc a předjížděla své sestry. *Altesses, Cendrillon vous méprise autant que vous le méritez.*³³ V českém textu autor nedělá rozdíl mezi *Cendron* a *Cendrillon*, v obou případech používá jméno *Popelka*.

Použití rozdílných jmen protagonistky je závislé na různých situacích, ve kterých se Finetta nachází. Nejčastěji používané jméno je právě *Finette*. Je to označení, které uplatňuje vypravěč, když o ní mluví, nebo když ji oslovují různé postavy. Tímto pravidlem se řídí jak český, tak francouzský text. Madame d'Aulnoy ve svém textu udělala dvě výjimky. Poprvé, když královna vede své dcery poprvé do lesa: ...*que Fine-Oreille avoit grande peur...*³⁴ V českém příběhu pak najdeme: ... *že Finetta se obávala...*³⁵ Podruhé, když si tři sestry chystají hrách na třetí cestu s královnou do lesa. ...*pour Fine-Oreille, au lieu de prendre des pois,...*³⁶ Stejně jako v prvním případě je v českém textu použito jméno *Finetta*: ...*Finetta pak naproti tomu...*³⁷ Autor českého narativu pravděpodobně považoval použití jména *Finetta* v daných případech za pravidlo a rozhodl se mu podřídit i svůj text a použít jeho kratší podobu.

Jméno *Fine-Oreille*, česky *Pozorné Ucho*, najdeme v textu jen několikrát. Kromě již zmiňovaných případů je delší podoba jména užita při prvním představování princezen: ... *qui s'appeloit Fleur-d'Amour, la seconde Belle-de-Nuit & la troisième Fine-Oreille...*³⁸ Po návratu domů tři sestry oznamují otci svá jména a pro označení Finetty použijí právě *Fine-Oreille*³⁹ a naposledy, když vypravěč zdůrazňuje význam

³² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

³³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

„Výsosti, Popelka vámi pohrdá tak, jak si zasloužíte.“

³⁴ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

... *že měla Pozorné Ucho velký strach...*

³⁵ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

³⁶ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 482.

...*naproti tomu Pozorné Ucho místo hrachu...*

³⁷ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 166.

³⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

...*kteřé se jmenovaly Lásky Květ, druhá Pěkná v Noci a třetí Pozorné Ucho...*

³⁹ Tamtéž, s. 478.

Finettina jména: ...& la cadette qui ne se nommoit pas Fine-Oreille pour rien...⁴⁰
Ve všech těchto případech je jméno *Pozorné Ucho* zachováno i v českém textu.⁴¹

Jméno *Cendron*, tedy *Popelka*, si Finetta, coby neznámá princezna, vybírá sama jako pseudonym, když se na plesu představuje: *Elle lui répondit civilement qu'on la nommoit Cendron.*⁴² Stejný ekvivalent nacházíme i v českém textu: ...na to jí Finetta s velmi zdvořilými slovy odpověď dala: „Mne nazývají Popelkou.“⁴³ Od té doby jméno *Cendron* používá i vypravěč, když chce zdůraznit, že ji ostatní postavy znají pouze pod tímto jménem, její minulost a pravé jméno *Finette* jsou jim neznámé.⁴⁴ Když se o protagonistce mluví v prostředí, kterému je její minulost známá, je opět použito ve své zkrácené podobě *Finette*. Autor českého textu toto pravidlo pravděpodobně neodhalil. Nacházíme jak shody, tak rozdíly, kdy autor patrně nepředpokládal, že by francouzský text kladl důraz na rozdíly mezi jednotlivými jmény.

Na plesu, když se sestry Finettě klaní, aniž by věděly, že se jedná o jejich sestru:

...elles faisoient leur cour à Cendron comme les autres.⁴⁵

...když oné stejně s jinýma Finettě služebnost prokazovaly.

Král s královnou žádají Finettu, aby si vzala jejich syna:

Le roi, la reine & le prince prient Cendron...⁴⁶

Obě královské milosti s uctivostí jsou kněžnu Finettu žádali, ...⁴⁷

Toto není jediný případ, kdy se v českém textu ztrácí význam některého Finettina jména. Když starší princezny v krásné dívce, která je míjí cestou na hrad, poznají svoji sestru, vypravěč použije jméno *Finette Cendron*: *Elles la reconnurent pour être Finette Cendron.*⁴⁸ Stejným jménem ji pak označí Lásky Květ i v přímé řeči. Jedná se o klíčový moment příběhu, kdy se z Finetty, ponižované dívky, která sloužila svým sestrám, stane všemi obdivovaná krásná a bohatá Popelka. Jméno *Finette Cendron* slouží zároveň jako název celého příběhu, což zdůrazňuje jeho důležitost. V českém textu nenajdeme žádný ekvivalent, který by obě jména spojoval v jedno.

⁴⁰ Tamtéž, s. 481.

...a ta nejmladší, která se nejmenovala Pozorné Ucho pro nic za nic, ...

⁴¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162, s. 163, s. 165.

⁴² *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 495.

Slušně jí odpověděla, že jí říkají Popelka.

⁴³ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 176.

⁴⁴ To je patrně zejména na straně 495 francouzského textu, když si o *Cendron* povídají všichni z plesu.

⁴⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 496.

...ucházely se o její přízeň stejně, jako ostatní.

⁴⁶ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 502.

Král, královna a princ prosili Popelku...

⁴⁷ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 182.

⁴⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

Poznały ji jako Finettu Popelku.

Budeme-li citovat stejnou pasáž, zjistíme, že je *Finette Cendron* zmíněna pouze jako sestra: *Do jak velikého podivení oné jsou přišly, když svou sestru k nim se blížit viděly.*⁴⁹ Autor zřejmě nepokládal za důležité nalézt obdobné české spojení. Postavu Finetty a Popelky v názvu svého příběhu sice spojuje, ale opisem: *Velmi kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinak Popelce tak nazvané.*

7.1.2. Fleur d'Amour/Lásky Květ; Belle-de-Nuit/Pěkná v Noci

Nyní se blíže podíváme na jména Finettiných starších sester.

Fleur znamená květ, *amour* láska a *d'* je předložka, která ve spojení se substantivem bez členu odpovídá českému podstatnému jménu ve druhém pádě. Doslovný překlad je tedy *Květ lásky*, což se shoduje s českým textem.

Belle znamená krásná, pěkná, *nuit* znamená noc. Francouzská předložka *de* kromě vyjádření druhého pádu slouží také k vyjádření času – kdy, proto i překlad jména *Belle-de-Nuit* jako *Pěkná v Noci* je vlastně doslovný. Pokud bychom ovšem chtěli zachovat stejnou strukturu jako u *Pozorného Ucha* a *Lásky Květu*, přeložili bychom *Belle-de-Nuit* spíše jako *Pěknou Noci* a také by se jednalo o správný překlad.

Lásky Květ ani *Pěkná v Noci* nemají v textu žádné další jméno. Obě celou dobu vystupují samy za sebe, nemají tedy potřebu vymýšlet si pseudonymy. Stejně tak jejich jména nejsou zdobnělá, což pravděpodobně vychází z jejich povahy. *Finetta* vystupuje jako milá skromná dívka, která je ochotná obětovat přátelství se svojí kmotrou za zdraví a život svých sester. Můžeme říci, že si zasloužila být označována *Finette* svým chováním a svojí povahou. Oproti tomu její sestry jsou namyšlené, chamtivé a zlé, svoji sestru ponižují a týrají. Myslíme si tedy, že se autorka rozhodla odlišit povahy sester i pomocí jejich pojmenování.

7.1.3. Merluche/Merluše

Jméno Finettiny kmotry je stejně jako jméno *Finetta* pouze převzaté a přizpůsobené češtině. Fonetický prepis slova *Merluche* je [merlyʃɛ]. Překladatel tedy využívá částečně zvukové podoby slova, částečně zachovává grafické znaménko u.

Zajímavostí je, že francouzské slovo *merluche* je označení pro sušenou nesolenou tresku. Zde se naskytá otázka, zda má tento význam nějaké opodstatnění, či zda se jedná o pouhou náhodu.

Mohlo by se jednat například o metaforické vyjádření vnější charakteristiky Finettiny kmotry, kde by vzhled sušeného masa připomínal vráscitou kůži stařeny.

⁴⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 180.

Ovšem v celém příběhu není žádná pasáž, která by Merluši popisovala nebo nám nějak přiblížila její věk. Ani Merlušiny vlastnosti nijak nenaznačují, proč její jméno nese zrovna takový význam. Můžeme tedy říct, že se jedná spíše o náhodu než o nějaký autorčin záměr.

7.1.4. Gendidado

Gendidado je v českém příběhu jméno koně, kterého poslala Merluše Finettě na pomoc. Ve francouzském originále tento kůň žádné jméno nemá. Zkusíme tedy najít, jestli má pojmenování *Gendidado* nějaké opodstatnění, nebo zda jde o náhodné pojmenování.

Když Finetta poprvé koně uvidí, osloví ho ve francouzském textu *Gentil dada*.⁵⁰ Domníváme se tedy, že *Gendidado* vznikl spojením těchto dvou slov. Je velmi pravděpodobné, že k tomuto přenesení významu došlo už při překladu do němčiny a český překladatel to pouze převzal, protože obě francouzská slova jsou ve jménu velmi patrná.

7.1.5. Princ

Princ, kterého si Finetta vezme, je v češtině označován bez jména a s malým počátečním písmenem. Ve francouzštině je označován jako *le prince Chéri*⁵¹ v překladu *Milovaný princ*. Oba králové i obě královny jsou označováni minuskulou jak ve francouzském, tak českém jazyce. Znamená to tedy, že se jedná o vlastní jméno prince?

Když si Finetta obuje ztracený pantofel, lidé začínají volat „sláva“ a *Vive la princesse Chérie*...⁵² Ať žije milovaná princezna. I zde poukážeme na velké písmeno ve slově *chérie*, v doslovném překladu drahá nebo milovaná.

Usuzujeme, že velké písmeno ve slově *chéri* má pouze zdůraznit, jak je princ u svého lidu oblíbený. Nejedná se ani o francouzskou podobu jména Krasoň, které madame d'Aulnoy používá v jiné pohádce jako princ Charmant.

7.2. Přímá řeč

Velmi patrné odchylky mezi oběma texty můžeme vidět v užití přímé a nepřímé řeči. Často se setkáváme s tím, že autor českého textu přepisuje přímou řeč jako nepřímou. Na ukázkou jsme vybrali tři výrazné příklady.

⁵⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 474.
Laskavý koníčku

⁵¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 497.

⁵² Tamtéž, s. 501.

Po prvním návratu domů sestry odpovídají na královu otázku, kdo je za dveřmi:

*Elles répondirent: ce sont vos trois filles, Fleur-d'Amour, Belle-de-Nuit, et Fine-Oreille.*⁵³

„Kdo by to byl?“, že by jeho tři dcery byly, Lásky Květ, Pěkná v Noci a Pozorný Ucho.⁵⁴

Královna vysvětluje dcerám, že musí podruhé odejít:

*Le roi ne se porte pas trop bien; j'ai rêvé cette nuit qu'il faut que j'aie lui cueillir des fleurs & des herbes en un certain pays où elles sont fort excellentes, elles le feront rajeunir; c'est pourquoi allons-y tout à l'heure.*⁵⁵

Při rozednávání dne volala královna opět kněžny a oznámila jim, že se král v svém zdraví dobře nevynechází, jí ale v noci na mysl připadlo, že v jedné jisté krajině vznešené a mocné květiny a koření rostou, které by krále celého mladýho zase učinit mohly, tam že by ona s nimi v tom okamžení jíti chtěla takové hledati.⁵⁶

Finetta potřetí vyslechne královnin plán, budí sestry, ty si zoufají:

*Elles restèrent bien en peine, & se disaient l'une à l'autre: que ferons-nous?*⁵⁷

Ony byly tak nesmírně velmi předěšené a ptaly se jedna druhé bez přestání, co by činiti měly.⁵⁸

V českém textu najdeme také pasáže s přímou řečí, která v původním textu není.

Sestry začínají zdobit lidojedku:

*Là-dessus les trois princesses lui ôtèrent son bonnet, & se mirent à la peigner & la friser; en l'amusant de leur caquet, Finette prit une hache, & lui donna par derrière un si grand coup, qu'elle sépara son corps d'avec sa tête.*⁵⁹

Nato ihned se dala z toho nedvědího kožichu svlecti a k těm kněžnám dále promluvila:

„Nuž tedy hled'te mne tak pěkně přistrojit, jak jste mně slibovaly, sice budete nebohé.“⁶⁰

Popelka se představuje na plese:

*Elle lui répondit civilement qu'on la nommoit Cendron.*⁶¹

⁵³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 478.

Odpověděly: to jsou vaše tři sestry, Lásky Květ, Pěkná v noci a Pozorný Ucho.

⁵⁴ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 163.

⁵⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 480.

Král se necítí moc dobře; v noci se mi zdálo, že mu musím jít natrhat květiny a bylinky v nějaké zemi, kde jsou velmi silné, ty ho omladí; proto tam ihned pojedme.

⁵⁶ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 165.

⁵⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 482.

Zůstaly celé utrápené a říkaly jedna druhé: co budeme dělat?

⁵⁸ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 166.

⁵⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 492.

Nato jí tři princezny svlékly čepec, zaměřily se na její česání a kadeření, a zatímco ji bavily svým tlacháním, Finetta vzala sekeru a zezadu jí dala takovou ránu, že jí oddělila tělo od hlavy.

⁶⁰ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 173-174.

„Mne nazývají Popelkou.“⁶²

Starší sestry si uvědomí, že kráska, která je předjíždí, je Popelka:

*Ma sœur, s'écrira Fleur-d'Amour, en parlant à Belle-de-Nuit, je vous proteste que voici Finette Cendron; l'autre s'écrira tout de même,...*⁶³

„Já se s tebou založím,“ jedna k druhé pravila, „že ona jest zajistě.“ Jí druhá odpověď dala: „Ona jest zajistě.“⁶⁴

V jednom případě je přímá řeč v českém textu přiřazena jiné postavě. Starší sestry se baví o Finettině tašce, kterou našly:

*Belle-de-Nuit dit à Fleur d'Amour, j'ai trouvé un sac que notre sœur nous a caché; qu'est-ce qu'il peut y avoir dedans? Fleur-d'Amour répondit, elle m'a dit que c'étoit de vieilles dentelles qu'elle raccommode, & moi, je crois, que c'est du bonbon...*⁶⁵

...ta nejstarší k prostřední pravila: „Já jsem jeden uzel našla, kterýž před námi skovála, co pak v něm musí býti? Ona mně sice Finetta, když jsem se jí ptála, co by v tom uzlu měla, pravila, že by v něm všelijaké staré krajky byly, které sobě chce dobře spraviti.“ „Já ale věřím,“ odpověděla jí zase prostřední, „musí v tom uzlu ona něco lepšího míti, poněvadž ten uzel tak před námi schovává.“⁶⁶

Nepodařilo se nám najít žádný vzorec, podle kterého bychom mohli určit, kdy se v českém textu přímá řeč shoduje s francouzským textem a kdy ne. Domníváme se, že autor postupoval zcela náhodně, nebo se inspiroval v německém textu, ze kterého příběh překládal.

7.3. Číslovky

V příběhu se často objevuje číselné označení. Ať už se jedná o počet mil, které sestry ušly, nebo váhu másla, které Finetta nesla Merluši. Obecně můžeme pozorovat, že madame d'Aulnoy ve své verzi používá značně vysoké číslovky, v českém překladu jsou tyto číselné údaje podstatně nižší.

Fnetta jde se sestrami poprvé za královnou a cestu si značí nitěmi od Merluše:

⁶¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 495.

Slušně jí odpověděla, že se jí říká Popelka.

⁶² SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 176

⁶³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

Sestro, zvolala Lásky Květ, mluvíc na Krásnou v Noci, ujišťuji vás, že to je Finetta Popelka; druhá vykřikla stejně,...

⁶⁴ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 180.

⁶⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 484.

Krásná v Noci řekla Lásky květu: našla jsem tašku, kterou před námi sestra schovala; co může být uvnitř? Lásky Květ odpověděla, řekla mi, že jsou to staré krajky, které spravuje, a já věřím, že to jsou bonbony.

⁶⁶ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 168.

... *car il y avoit près de mille lieues.*⁶⁷

... *neb již skoro na sto míl za svýma sestrami šla...*⁶⁸

Finetta dostává od Merluše tašku s diamanty:

...*trente ou quarante millions de diamants en une petite boîte...*⁶⁹

...*která za tříkrát i čtyřikrát sto tisíc tolarů stála, od diamantu do pytle vložila...*⁷⁰

Vypravěč popisuje lidojeda:

*L'ogre étoit six fois plus haut que sa femme...*⁷¹

...*neb on byl tříkrát větší než ona,...*⁷²

Finetta vkládá do pece máslo:

*Elle jeta devant lui mille livres de beurre...*⁷³

...*vzala taky, aby on viděl, deset liber másla...*⁷⁴

Klademe si otázku, co způsobilo tento rozdíl. Nabízí se jednoduché vysvětlení, které vychází z prostředí, ve kterém texty vznikly. Madame d'Aulnoy byla šlechtična a recipienti jejích příběhů byli převážně aristokraté žijící v přepychu. Domníváme se tedy, že díky těmto okolnostem používá v celém příběhu hyperbolu. Tuto domněnku podporuje příklad s truhličkou s diamanty. Použitím takto vysokých čísel se autorka také více vzdálila od reálného světa a přiblížila se tak žánru pohádky. Český text byl jakožto knížka lidového čtení určený pro ty nejnižší vrstvy. Je tedy pravděpodobné, že se autor chtěl více přiblížit čtenářům a jejich prostředí.

Nejedná se však o pravidlo, jelikož tomuto vzorci neodpovídají všechny číselné údaje v textu. Nacházíme také nahrazení základní číslovky číslovkou neurčitou, a to v množství másla, které Finetta přinesla své kmotře.

*Finette avoit pris deux livres de beurre frais...*⁷⁵

...*vzala s sebou tak mnoho čerstvého másla,...*⁷⁶

Na konci příběhu pak dochází v českém textu k opačnému jevu, tedy ke zvýšení číselné hodnoty oproti francouzskému originálu, při popisu Finettiny krásy.

⁶⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

... *neboť ušli už skoro tisíc míl.*

⁶⁸ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 162.

⁶⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 480.

...*třicet nebo čtyřicet milionů diamantů v malé krabičce...*

⁷⁰ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 164.

⁷¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 488.

Lidožrout byl šestkrát větší než jeho žena...

⁷² SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 171.

⁷³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 492.

Hodila před něj tisíc liber másla...

⁷⁴ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 172.

⁷⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 473.

Finetta přinesla dvě libry čerstvého másla...

⁷⁶ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 160.

*...et Finette étoit trente fois plus belle que la belle Hélène.*⁷⁷

*...také tisícekrát pěknější byla, než někdy u Trojanských skrz její nesmírnou krásu velice rozhlášená bejvala ona Helena.*⁷⁸

7.4. Vykání

Francouzština stejně jako čeština umožňuje rozlišit familiární tykání a uctivé vykání. Autor českého textu tento jev dodržuje, ovšem s jednou výjimkou, když Finetta mluví se svou kmotrou Merluší. Zatímco v původním textu si obě navzájem vykají, v tom českém Merluše Finettě tyká.

*Soyez la bien venue, Finette, dit la Fée; venez que je vous embrasse.*⁷⁹

*„Vítám tě, Finetto,“ dala jí Merluše za odpověď, „pojď sem, nech mě tebe srdečně obejmouti.“*⁸⁰

Nemyslíme si, že by to mělo nějaký hlubší význam nebo účel v textu.

7.5. Sémantické posuny

V českém textu dochází často k sémantickým posunům různých slov či slovních spojení. Některé tyto významové odchylky jsou způsobené rozdílným prostředím, ve kterém texty vznikaly.

Při první návštěvě u Merluše se dozvídáme, že *Merluche n'étoit pas une Fée à la douzaine*⁸¹, v českém textu pak *Merluše žádná sprostá čarodějnice nebyla.*⁸² Sémanticky jsou tyto dva výrazy velmi podobné, ale zatímco francouzský text dodržuje označení *fée* – víla, český používá mnohem hanlivější označení *čarodějnice*. V českém textu se o Merluši mluví pouze jako o kmotře. Ve francouzském je označená buď jako kmotra, nebo jako víla. Ve francouzštině se rozlišují *fées* – víly, od *sorcières* – čarodějnic. *Fée* je hodná žena, která koná dobro pomocí kouzel. Naopak *sorcière* pomocí kouzel koná zlo. *Čarodějnice* má v českém prostředí podobný význam. Jedná se o čarodějnou babu, kouzelnici nebo travičku. Používá se pro označení zlé ženy. Oproti tomu *vila* má v češtině jiný význam než ve francouzštině. Jungmannův slovník definuje vílu jako mladou spanilou pannu, oblečenou v tenké bílé roucho, která bydlí ve skalách, lesích nebo stráních. Autor si Merluši pravděpodobně představoval spíše jako starou

⁷⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

...a Finetta byla třicetkrát krásnější než krásná Helena.

⁷⁸ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 180.

⁷⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 475.

Buďte vítána, Finetto, řekla kmotra; přistupte, ať vás mohu obejmout.

⁸⁰ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 161.

⁸¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 475.

Merluše nebyla žádná tuctová víla.

⁸² SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 161.

ženu než mladou dívku, proto výraz *vila* v textu nikde nepoužil. Zároveň chtěl také poukázat na to, že se nejedná o zlou čarodějnou babu, jak můžeme vidět na negaci.

Po návratu sester domů říká Finetta otcí, aby se šel přesvědčit, že to jsou opravdu ony a podíval se *par le trou du chat*⁸³, v českém textu se má podívat *skrze díru v zámku*.⁸⁴ *Trou du chat* je stará bretaňská hra rozšířená po celé Francii. Cílem hry je kutálet míček mezi nohy kočky, nejčastěji vyrobené z dřevěného prkna s dírou uprostřed. V textu se tedy nejspíše jedná o metaforické vyjádření pro díru ve dveřích, která se pravděpodobně nachází těsně u země. V českém prostředí nelze tuto metaforu použít ani přesně přeložit, aby zůstal zachován její význam, neboť tato hra u nás nemá žádnou tradici. Při překladu na „díru v zámku“ dochází významově také k fyzickému posunutí oné díry ve dveřích. Zatímco u *trou du chat* si Francouzi představí díru těsně u země, díra v zámku se bude na dveřích nacházet výše.

Lásky Květ a Pěkná v Noci popisují Finettě neznámou princeznu: *...elle est blanche comme la neige, plus vermeille que les roses; ses dents sont de perles, ses lèvres de corail...*⁸⁵ v českém textu: *...jako sníh byla bílá a měla ty nejpěknější ružové barvy tváře, slonové zuby, nad korál červené pysky...*⁸⁶ Slovo *rose* má ve francouzštině dva významy – růže a růžová. V českém prostředí je obvyklé mluvit o růžových tvářích, autor českého textu využil tohoto významu, ačkoli vzhledem ke kontextu v původním příběhu se jedná spíše o růže. Dále přirovnává její zuby ne k perlám, ale ke slonovině, což mělo příběhu patrně dodat na exotičnosti.

Finetta projede kolem sester a pak zmizí *comme un trait*,⁸⁷ v češtině *jako blesk*.⁸⁸ Domníváme se, že se jedná o překlad přizpůsobený častějšímu použití tohoto přirovnání v dané zemi.

V českém textu dochází často k zobecňování výrazů.

Lásky Květ a Pěkná v Noci si povídají o obsahu záhadného Finettina pytle. Lásky Květ říká: *... je crois, que c'est du bonbon.*⁸⁹ Česky pak konstatuje pouze, že v tom uzlu musí *nětco lepšího míti*.⁹⁰

⁸³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 478.

Kočí dírou

⁸⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 163.

⁸⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 496.

... je bílá jako sníh, rudější než růže; její zuby jsou z perel, její rty z korálů...

⁸⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 176.

⁸⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

Jako čára

⁸⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 180.

⁸⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 484.

...věřím, že to je bonbon.

⁹⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 168.

Sklep u lidojedů byl plný *de crapauds & de coulevres*,⁹¹ v češtině *s hadmi, s žábami*.⁹² Král s královnou posílají pro svého syna pro zvěřinu a *confitures* – marmelády,⁹³ česky *lahůdky*.⁹⁴

Finetta je poslána zalít *choux* – zeli,⁹⁵ česky *zahradnické rostliny*.⁹⁶

V několika případech naopak najdeme v českém textu konkrétnější vyjádření než v původním.

Když se starší sestry probudí, Finetta jim vypráví *toute l'histoire*⁹⁷ – celý příběh. Český autor je konkrétnější, Finetta sestrám vypráví o *utečení královny*.⁹⁸

Lékaři tvrdí, že princ zemře, pokud nedostane *remède* – lék.⁹⁹ Tady nacházíme konkrétnější vyjádření onoho léku: *...jestli oni jeho lásce s radou a skutkem nepřispějou*.¹⁰⁰

Sestry Finettě říkají, že jdou *à la grande ville*,¹⁰¹ česky *do královské rezidencí*.¹⁰²

Ne všechny rozdily se dají obecně označit.

Když královna poprvé odvádí princezny, je pro ně použito označení *filles*,¹⁰³ což bychom mohly přeložit jako dcery nebo dívky. V českém textu je pak označení *kněžny*.¹⁰⁴ Nedokážeme určit, proč autor použil tohoto výrazu. Kněžna je v Jungannově slovníku definována jako knížecí žena nebo dcera, ale v německém překladu slovník mimo jiné uvádí i *Prinzessin*. Finetta a její sestry jsou dcery krále a královny, tedy princezny, což by odpovídalo německému překladu. Zde je pravděpodobně vidět vliv germánského prostředí a skutečnost, že český text vznikl překladem textu německého. Výraz *kněžny* je pro označení královských dcer použit v textu vícekrát.

Sestry jsou nechány v lese a Finetta přemýšlí, jak se zachovat. Mluví o tom, že *elles me battent et m'égratignent jusqu'au sang*.¹⁰⁵ Autor českého příběhu je méně obrazný a mírnější, použije: *mých sester bití a soužení*.¹⁰⁶

⁹¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 488.

Ropuch a užovek

⁹² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 170.

⁹³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 497.

⁹⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 177.

⁹⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 499.

⁹⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 179.

⁹⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 477.

⁹⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

⁹⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 497.

¹⁰⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 178.

¹⁰¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 499.

Do velkého města

¹⁰² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 179.

¹⁰³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

¹⁰⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

¹⁰⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 477.

Bily mě a drápaly až do krve.

Madame d'Aulnoy posílá sestry spát *dans un beau petit grenier*,¹⁰⁷ v českém textu dívky odcházejí *na seno*.¹⁰⁸ Tento překlad nejspíše dán prostředím, ve kterém text vznikl. Madame d'Aulnoy byla šlechtična, je tedy pravděpodobné, že se i ve svém příběhu snaží udržet prostředí, jež se více hodí pro vyšší společnost. Naproti tomu byly knížky lidového čtení určené pro prostý lid, spící často právě na seně. Aby se jim autor co nejvíce přiblížil, nechává na seně spát i princezny.

Při druhé návštěvě kmotry Finetta bere dar *dans un panier*,¹⁰⁹ v českém textu *do jednoho pytle*.¹¹⁰ Zde upozorníme hned na dva jevy. Zaprvé dochází k nesprávnému překladu použitím slova *pytel* místo *košík*, zadruhé ke změně významu slova *un*. *Un* má ve francouzštině dva významy. Jedná se o číslovku jeden, jak je použito v českém textu, zároveň ale o člen neurčitý. V tomto případě se přikláníme spíše k tvrzení, že se v původním textu jedná o člen neurčitý, a tedy dochází v češtině ke špatné interpretaci.

Merluše dá Finettě diamanty *en une petite boîte, qu'elle mit dans sa poche*.¹¹¹ Porovnáme-li to s českým textem, nacházíme velkou odlišnost: *...potom jí Merluše jednu malou škatuli, která za třikrát i čtyřikrát sto tisíc tolarů stála, od diamantu do pytle vložila...*¹¹² Je možné, že se autor českého textu při použití pytle inspiroval v následujících událostech. Když sestry potřetí odcházejí do lesa, Finetta si bere pytel s šaty a krabičku s diamanty, které od Merluše dostala: *...elle prit le sac aux beaux habits, avec la petite boîte de diamans...*¹¹³ Když o nich madame d'Aulnoy dále mluví, používá výhradně slovo *sac* – taška nebo pytel. V českém textu pak autor používá označení *uzlík*.

Finetta si spílá, že neposlechla svoji kmotru, když jí zakázala přivést sestry domů. Ve francouzštině říká: *...& que si je lui désobéissois...*¹¹⁴ V češtině pak *...já mou kmotru pohrdla...*¹¹⁵ Nebudeme brát v potaz rozdíl v čase vyprávění, upozorníme spíše na rozdílná slovesa „neposlechnout“ a „opovrhout“.

¹⁰⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

¹⁰⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 478.

Do hezkého malého podkroví

¹⁰⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 163.

¹⁰⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 479.

Do košíku

¹¹⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 164.

¹¹¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 480.

V malé krabičce, kterou si dala do kapsy.

¹¹² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 164.

¹¹³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 482.

...vzala tašku s krásnými šaty a krabičku diamantů...

¹¹⁴ Tamtéž, s. 481.

...a pokud ji neposlechnu...

¹¹⁵ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 166.

Sestry se potřetí snaží najít cestu domů, ale neúspěšně: ... *il n'y avoit plus ni traces, ni sentiers...*¹¹⁶ V české verzi: ...*ani šlépějí, ani hrachu...*¹¹⁷ Madame d'Aulnoy v další větě říká, že holubi snědli všechnen hrách, autor českého textu tedy propojuje dvě informace do jedné a pokračuje: ... *ani hrachu více nenalezly, nebo hloubi... všechnen sežrali...*¹¹⁸

Dále v textech dochází k různému označování žaludu, který sestry našly a zasadily. Poprvé mu zpívají: *Croïs, croïs, beau gland.*¹¹⁹ Tomu odpovídá i český text: „*Ber růst spěšně, pěkný žalude!*“¹²⁰ Později se pak označení liší. Ve francouzském textu je strom konkrétně pojmenován – *chêne*, v českém je napsáno pouze *strom*. Když mu sestry podruhé zpívají, ve francouzském textu je stejná píseň, v tom českém se malinko liší: *Rost', rost', pěkný doubku, rost' velký!*“ Autor se nejspíš nechtěl opakovat a příběh tím chtěl oživit.

Rozdíly najdeme při popisu střechy domu lidožroutů. ...*elle est toute couverte de sonnettes d'or, les girouettes vont et viennent comme le vent.*“¹²¹ V českém textu: ...*a na místě větrných praporečků jsou nescítené zlaté cimbálky, které nevyslovitedlné libé znění při tichým větru od sebe vydávaly.*¹²² Autor sice ve větě zmínil jak korouhvičky, tak zvonky, ale dal jim úplně jiný význam. Jedná se pravděpodobně o nepřesný překlad.

Rozdíl mezi texty najdeme také ve fyzickém popisu obryně. ...*elle n'avoit qu'un œil au milieu du front, mais il étoit plus grand que cinq ou six autres, le nez plat, le teint noir & la bouche si horrible, qu'elle faisoit peur; elle avoit quinze piés de haut & trente de tour.*¹²³ V českém textu: *Ta šereda, která jen jediné oko měla, ale mnohem větší než kolik jich bylo, uprostřed jejího čela, rozplesklý nos a přehroznou širokou hlavu měla, ostatně ale velmi černá v tváři vyhlížela a na každé noze patnácte prstů měla...*¹²⁴ Zprvde zde dochází k zobecnění velikosti oka. Francouzsky je *plus grand que cinq ou*

¹¹⁶ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 483.

...*nebylo tam ani stop, ani pěšinek...*

¹¹⁷ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 167.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 484.

Rost', rost', pěkný žalude.“

¹²⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 16.

¹²¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 485.

...*je celá pokrytá zlatými zvonky, korouhvičky fungují a přecházejí jako vítr.*

¹²² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 168.

¹²³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 487.

Měla jen jedno oko uprostřed čela, ale bylo větší než pět nebo šest jiných, placatý nos, černou tvář a ústa tak děsivá, že naháněla hrůzu; měla patnáct stop na výšku a třicet okolo.

¹²⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 170.

six autres,¹²⁵ česky *než kolik jiných*,¹²⁶ zadruhé vidíme, že dochází k mylné interpretaci. Francouzský text nám uvádí výšku a šířku obryně v palcích. V českém textu nacházíme sice zmínku o palcích, ale autor uvádí, že *na každé noze patnácte prstů měla...*¹²⁷ Naopak zcela chybí druhý číselný údaj, který uvádí šířku lidojedky.

Lidojedka svého muže oslovuje *mon petit ogrelet*,¹²⁸ což bychom volně přeložili jako „můj malý lidojedíku“. Slovo *ogrelet* je vytvořeno stejně jako jméno *Finette*, tedy koncovkou, která značí zdobněliny, tentokrát v mužském tvaru –et. V českém textu nacházíme *milý muži*.¹²⁹ Autor pravděpodobně odmítl zdobnělinu použít, případně nevěděl, jak ji správně utvořit, aby to bylo dostatečně srozumitelné a libozvučné.

Zatímco obr čekal na chleba, snědl *cent agneaux et cent petits cochons de lait*,¹³⁰ v českém textu *sto ovec, so telat*.¹³¹ I přes špatný překlad autor opět zmiňuje telata, jako v případě, který jsme si uvedli výše.

Po smrti obrů mají sestry v domě dostatek *du blé, des confitures, des fruits & des poupées*.¹³² V českém textu: *...na obilí, ovoci, cukrovýho díla, jakož také rozličné přepalované vodičky a vína...*¹³³ Cukrové dílo nejspíše odpovídá marmeládám a je pravděpodobně způsobeno tendencí českého autora nazývat věci spíše obecnými názvy. Zajímavý je významový posun od panenek k přepalovaným vodičkám a vínu. Ve francouzštině je slovo *poupée* – panenka velmi odlišné od slova *eau-de-vie* – pálenka. V češtině však k sobě mají graficky velmi blízko. Mohlo by se jednat o tiskařskou chybu, ke které došlo v průběhu přetisků. Pravděpodobně rozmazáním prvního „n“ došlo k nesprávnému přečtení slova „panenka“ jako „pálenka“ a při dalším prepisu se autor rozhodl o vznešenější označení „přepalovaná vodička“. Analogicky pak mohl nejspíš přidat k pálence i víno.

Starší princezny říkají Finettě, že je *bel oison bridé*.¹³⁴ Jedná se o přirovnání, které označuje osobu bez inteligence. V českém prostředí se tohoto přirovnání neuzívá. V českém textu vidíme: *„ty by ses hodila do našeho tovaryšstva...“*¹³⁵ Tovaryšstvo

¹²⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 487.

Větší než pět nebo šest jiných

¹²⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 170.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 489.

¹²⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 171.

¹³⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 491.

¹³¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 172.

¹³² *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 492.

Obilí, marmelád, ovoce a panenek

¹³³ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 174.

¹³⁴ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 499.

Pěkné přiškrcené house

¹³⁵ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 179.

Jungmann ve svém slovníku definuje jako společenství těch, co spolu bydlí v jedné domě a mají společnou stravu. V kontextu celé scény se tedy jedná o ironii. „*Copak vy mne nechcete s sebou vzít?*“ pravila Finetta. „*Opravdu,*“ zas odpověděly oné, „*ty by ses hodila do našeho tovaryšstva, zůstaň ty jen doma a polej naše zahradnické rostliny, neb ty nejsi v té věci k té nejmenší platnosti.*“¹³⁶

Popis šatů, které si Finetta oblékla na cestu za princem: *...toute couverte d'étoiles & de diamans; elle avoit un soleil sur la tête, une pleine lune sur le dos...*¹³⁷ v českém textu: *...které samými diamantovými hvězdami vysazené byly, na hlavě majíce měsíc z diamantů...*¹³⁸ Zde došlo k zjevné chybě v překladu.

V následujících případech se nám nepovedlo určit důvod nepřesného překladu.

Když Finetta přijde za svojí kmotrou, zdraví ji: *Bonjour*¹³⁹ tedy dobrý den. V českém textu pak nacházíme pozdrav: *Dobré jitro.*¹⁴⁰

Merluše jí kromě provázku, podle kterého má najít cestu domů, dá také *un sac de beaux habits*.¹⁴¹ Český ekvivalent zní *svazek nadherných šatů.*¹⁴²

Lásky Květ a Pěkná v Noci Finettě za odvedení domů slibují: *leurs belles poupées, leur petit ménage d'argent, leurs autres jouets & leurs bonbons.*¹⁴³ V českém textu najdeme: *...své nejpěknější ustrojené panenky, všeliké hříčky a kuchyňské nářadí...*¹⁴⁴

Královna se vrací *chez elle*¹⁴⁵ – k sobě, tedy domů. V českém textu se královna vrací *k svému manželovi.*¹⁴⁶

Když se starší sestry oblečou do Finettiných šatů, ve francouzském textu je napsáno, že se oblékly *comme des soleils*,¹⁴⁷ v českém textu *jako dvě vznešené kněžny,*¹⁴⁸ což trochu zmírňuje jejich krásu oproti originálu.

Lidojedka chce Finettu *croquer* – schroupat,¹⁴⁹ zatímco česky *rozmačkat.*¹⁵⁰

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 499.

...celé pokryté hvězdami a diamanty; na hlavě měla slunce a na zádech měsíc v úplňku...

¹³⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 179.

¹³⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 474.

¹⁴⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 161.

¹⁴¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 475.

Tašku pěkných šatů

¹⁴² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 161.

¹⁴³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 477.

Jejich krásné panenky, jejich drobné penízky, další hračky a bonbony.

¹⁴⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 162.

¹⁴⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 480.

¹⁴⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 165.

¹⁴⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 486.

Jako slunce

¹⁴⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 169.

¹⁴⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 488.

¹⁵⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 170.

Lidojed cítí maso, jeho žena ho přesvědčuje, že to jsou jeho *moutons* – beránci,¹⁵¹ v češtině *telata*.¹⁵²

Sestry přesvědčují obryni, že se o ni bude ucházet král nebo *marquis* – markýz,¹⁵³ česky *vznešený pán*.¹⁵⁴

Finetta zkouší nalezený klíč *aux serrures* – na zámcích,¹⁵⁵ česky pak *na všech dveřích*.¹⁵⁶

Starší sestry Finettě závidí její krásu, protože dříve to byly ony, co budily rozruch *dans les lieux où elles avoient paru*.¹⁵⁷ Česky: *v tovaryšstvu*.¹⁵⁸

Sestry nepoznaly Finettu, protože ji znali jen *avec de la suie de cheminée sur le visage, & plus barbouillée qu'un petit chien*.¹⁵⁹ V českém textu *v starých roztrhaných šatech*...¹⁶⁰

Královna nemůže sehnat informace o té *qu'il aimoit*,¹⁶¹ český autor nemluví o milování, ale o změně: *...tak změněného učinila*...¹⁶²

Princ lichotí Finettě, prokazuje jí *mille amitiés*,¹⁶³ česky *tu největší počestnost*.¹⁶⁴

Na oslavu prince a Finetty se bubnovalo, *les violons, les musettes*,¹⁶⁵ v českém textu *...jakož také trub a bubnův zvuk*...¹⁶⁶

Král s královnou se dozvěděli, že to byli oni, kdo vyhnali Finettiny rodiče. Ve francouzském textu je použito sloveso „conquerir“ – dobývat, v českém „vyhnat“.

Finetta vítá své sestry na hradě. V původním textu *les embrasser tendrement*,¹⁶⁷ v českém textu *přívětivě je přijala*.¹⁶⁸

¹⁵¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 489.

¹⁵² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 171.

¹⁵³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 492.

¹⁵⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 173.

¹⁵⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 494.

¹⁵⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 175.

¹⁵⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 495.

V místech, kde se objevily.

¹⁵⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 176.

¹⁵⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 496.

Se sazemi z komína na obličejích a špinavější, než malý pes.

¹⁶⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 176.

¹⁶¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 498.

Kterou miloval

¹⁶² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 178.

¹⁶³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 501.

Tisíc laskavostí

¹⁶⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 182.

¹⁶⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 501.

Housle, dudy

¹⁶⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 182.

¹⁶⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 502.

Něžně je objala

¹⁶⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 183.

7.6. Abreviace

V následující kapitole se zaměříme na abreviaci, tedy zkracování textu. Pokusíme se zjistit, jestli se jedná o náhodná zkracování, či úmysl. V českém textu často narážíme na chybějící slova či celé části vět. Vybereme vždy pouze pár nejvýraznějších případů za všechny.¹⁶⁹

Často se vynechávají například různá oslovení nebo označení osob.

Královna na začátku v promluvě svého chotě oslovuje *sire*,¹⁷⁰ v českém textu oslovení chybí.

Sestry říkají Finettě, že musí ještě dlouho čekat, než jí dají, co slíbily, a oslovují ji *petite coquine*.¹⁷¹

Krásná v Noci říká Lásky Květu, že našla uzal, který před nimi schovala Finetta. Chybí označení *notre sœur*.¹⁷²

Když je Finetta poprvé na plese, ve francouzském textu je podmět vyjádřený *Fleur-d'Amour & Belle-de-Nuit qui ne voyoient leur sœur...*,¹⁷³ v českém textu je podmět nevyjádřený *Poněvadž jsou svou sestru nikdy jináč...vídaly*.¹⁷⁴ V tomto případě se pravděpodobně jedná o gramatickou záležitost. Ve francouzské větě musí být vždy vyjádřený podmět, zatímco česká věta může mít podmět nevyjádřený, vztahující se například k předchozí větě. Patrně pro jednodušší orientaci v textu zde český autor využil právě podmětu nevyjádřeného.

Jedním z důvodů, proč autor v českém textu vynechal některé pasáže, může být i jejich přílišná syrovost a obrazná vyjádření, která se autorovi mohla zdát příliš drsná, a tak se snažil o zjemnění daných pasáží.

Finetta nemohla spát, protože měla *tant de plaies & de bosses*,¹⁷⁵ v českém textu pouze *ona pro veliké bolesti, které jí ztlučené rány pusobily*.¹⁷⁶

Finetta vzala Merluši kuřata a kahouta, *à qui elle tordit le cou*.¹⁷⁷

¹⁶⁹ Chybějící části uvádíme ve francouzštině a zvýrazníme je tučným písmem.

¹⁷⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 472.

Veličenstvo

¹⁷¹ Tamtéž, str.478.

Malá ničemo

¹⁷² Tamtéž, s. 484.

Naše sestra

¹⁷³ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 495-496.

Lásky Květ a Pěkná v noci, které sestru nevidaly...

¹⁷⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 176.

¹⁷⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 478.

Tolik ran a boulí

¹⁷⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 164.

¹⁷⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 479.

Kterému zakroutila krkem

Po zjištění, že královna své dcery opustila, si Lásky Květ a Pěkná v Noci trhají vlasy a *meurtrissoient leur visage*,¹⁷⁸ v českém textu to autor shrne poznámkou *a dováděly si velmi zle*.¹⁷⁹

Dívky se scházejí, aby si vyzkoušely střevicek. *Chacune ayant entendu de quoi il étoit question, se décrassa les pieds avec toutes sortes d'eaux, de pâtes & de pommades. Il y eut des dames qui se les firent peler, pour avoir la peau plus belle; d'autres jeûnoient ou se les écorchoient afin de les avoir plus petits*.¹⁸⁰ V českém textu *Přišlo také v krátkým čase nevyslovitedlném množství fraucimoru pospolu, protože sobě větším dílem své nohy, aby náležitě čisté měly, s rozličnými vodičkami a vonnými mastmi mazaly, dílem aby pěkné vyhlížely, kuží z nich ostruhovali*,...¹⁸¹ Vidíme, že také zcela chybí otázka z čeho je vyrobený střevicek, dále zmínka o pastách, kterými si ošetřovaly kůži, a držení hladovky, aby měly menší nohy.

V českém textu jsou často vynechané různé vysvětlující a doplňující informace.

Finetta vyslechne rodiče *par le trou de la serrure*.¹⁸²

Finetta nabrala suroviny *pour faire un excellent gâteau à sa marraine*.¹⁸³

Finetta upouští nit od své kmotry *adroitement dans les buissons*.¹⁸⁴

V českém textu jsou také vynechané zeměpisné názvy.

Sestry přinesly z města *oranges de portugal*,¹⁸⁵ česky pouze *množství pomorančů*.¹⁸⁶

Králové poslala nalézt lékaře *même jusqu'à Paris & à Montpellier*.¹⁸⁷

Někdy chybí jeden prvek při výčtu vlastností nebo osob, jak jsme například viděli v již zmiňované části, kdy se ženy z království schází na hradě, aby si vyzkoušely střevicek. Není to ale jediný případ.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 481.

Drásaly si obličej ranami pěští

¹⁷⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 165.

¹⁸⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 498-499.

Každá dostala otázku, z čeho je vyrobený, umyla si nohy všemi možnými vodičkami, pastami a mastmi. Byly dámy, které si je loupaly, aby měly hezčí kůži; jiné držely hladovku nebo si sdíraly kůži, aby je měly menší.

¹⁸¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 178.

¹⁸² *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 473.

Klíčovou dirkou

¹⁸³ Tamtéž, s. 473.

Aby své kmotře udělala výborný koláč

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 476.

Důvtipně do křoví

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 495.

Pomoranče z Portugalska

¹⁸⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 175.

¹⁸⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 497.

Také až do Paříže a Montpellier.

Po nálezu střevíčku, princ *il ne mangeoit plus; il devenoit maigre & changé, jaune comme un coing, triste, abbattu.*¹⁸⁸ v českém textu *...od toho dne nic nejedl, celý vyzáblý a změněný, v obličejích jako doule žlutý, taky velmi truchlivé mysle byl.*¹⁸⁹

Princ se rozhodl oženit s tou, která obuje střevíček, který popisuje jako *...petite pouponne, mignone jolie mule...*¹⁹⁰ v českém textu *skrovnyho a nejmilejšího pantuflle...*¹⁹¹

Královský žádají Finettu, aby si vzala jejich syna. Ve francouzském textu vidíme *Le roi, la reine & le prince...*¹⁹² v českém textu *Obě královské milosti...*¹⁹³

Podobně chybí například citoslovce.

Při návratu sester chybí citoslovce ťukání *toc, toc.*¹⁹⁴

Když jede Finetta na svém koni na zámek, ve francouzském textu je citoslovcem vyjádřeno cinkání jeho zvonečků: *din, din, din.*¹⁹⁵

Stejně tak nedochází v českém textu ke zdvojení, když Finetta popisuje sestrám dům, který je *si belle, si belle.*¹⁹⁶

7.7. Amplifikace

Amplifikace, tedy rozšiřování textu, je jeden z nejčastějších prostředků, které raně novověký překladatel využívá. Jedná se převážně o různé vysvětlivky či připomenutí a zopakování již známé skutečnosti.¹⁹⁷

7.7.1. Charakteristika postav

Asi nejvýraznější amplifikací českého textu je charakteristika jednotlivých postav. Čtenář tak dostává lepší představu o jejich rozpoložení a postavám to dodává na plastičnosti. Vidíme zde jakýsi pokus o psychologii jednotlivých postav, který ve francouzském příběhu zcela chybí.

¹⁸⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 497.

...přestal jíst, zhubl a změnil se, byl žlutý jak kdoule, smutný a malátný.

¹⁸⁹ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 177.

¹⁹⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 498.

...malé děťátko, roztomilý malý pantuflle...

¹⁹¹ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 178.

¹⁹² *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 502.

Král, královna a princ...

¹⁹³ SLÁDEK M. (ed), *Malý svět*, s. 182.

¹⁹⁴ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 478.

Ťuk, ťuk

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 500.

Cink, cink, cink

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 485.

Tak krásný, tak krásný

¹⁹⁷ Stejně jako v předchozí části pasáže, které jsou v textu navíc, zvýrazníme tučně.

Nejprve se podíváme na hlavní postavu – Finettu. Převažují u ní zejména nešťastné pocity a zoufalství, v posledním příkladu vidíme i náznak škodolibosti, kdy se sama pro sebe vysmívá svým sestrám.

Finetta se vydává ke kmotře Merluši. Zatímco francouzský text končí konstatováním, že ve vzdálené jeskyni bydlí víla Merluše, její kmotra, český text pokračuje. *...a šla...
oumyslu jsoucí svou kmotru v tom tak velkým jejím a svých sester zármutku o radu
prositi, kterak by z něho vyvážnouti mohla.*¹⁹⁸

Finetta neví, jak se dál dostat k Merluši; kolem jede bílý kůň. Ve francouzském textu vypravěč říká pouze *Par là passa un beau cheval d'Espagne, tout sellé...*¹⁹⁹ v českém textu *Když pak ona v tak truchlivých myšleních plačící seděla, spatřila znenadání jednoho krásně osedlaného španělského koně, jehožto u sedla deka s zlatými zvonečkami více diamanty vysazená byla...*²⁰⁰ Zde vidíme také přidaný popis výzdoby koně.

Finetta večer sedává u kamen, až jednou začne prohlížet kamna. Ve francouzském textu *Un soir que Finette étoit assise proche du feu sur un monceau de cendres, ne sachant que faire, elle cherchoit dans les fentes de la cheminée...*²⁰¹ V českém textu prohledala celý dům. *Každý pak jeden večír v myšleních seděla a nevěděla, s čím by tu melancholii zahrnala, vzala si před sebe ten dům od hůry až dolu prohlídnout, když ale u kuchyně začala...*²⁰²

Když se starší sestry vrací domů, Finetta *smála se ale velmi samá v sobě...*²⁰³

Vypravěč také nahlíží do Finettina nitra, přibližuje nám její myšlenky.

Finetta se posadila do trávy a začala plakat. V českém textu navíc přemýšlí *...všelijak sobě přemejšlejíc, kterak by se k své kmotře Merluši dopraviti mohla,...*²⁰⁴

Stejně je to i v již zmiňovaném případě, kdy Finetta sedává u kamen. *Každý pak jeden večír v myšleních seděla a nevěděla...*²⁰⁵

V textu také nacházíme i charakteristiku Finettiných sester. Jejich zoufalství je vidět pouze v jednu případě, převyšují ho radostné pocity, nadřazenost vůči sestře, žádosťivost a zášť.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 160.

¹⁹⁹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 474.

Projížděl tudy španělský kůň, osedlaný...

²⁰⁰ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 160.

²⁰¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 494.

Jednou večer seděla Finetta blízko ohně na hromádce popela, nevěda co dělat, hledala ve škvírách komína...

²⁰² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 175.

²⁰³ Tamtéž, s. 176.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 160.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 175.

Starší sestry si zoufají, že je královna opustila. *hélas! Qu'allons-nous faire?*²⁰⁶
V českém textu „*Ach, co my nyní počneme, aneb jak my zase k našim rodičům přijdem?*“ *křičely jsou vzdychající a nařikající.*²⁰⁷

Po smrti obryně mají obrovskou radost. *Il ne fut jamais une telle allégresse...*²⁰⁸
V českém textu ...*když se již od jejich nepřítelkyně smrti osvobozené viděly, byla nevyslovitedlně velká...*²⁰⁹

Lásky Květ šplhá na strom za Finettou *Fleur-d'Amour monta sur l'arbre...*²¹⁰ český autor přidává informaci *Ta prostřední jakožto nejžádostivější učinila to ihned...*²¹¹

Zášť vidíme, když Finetta v drahých šatech mjí sestry na svém bílém koni. Vyjadřují to použitá augmentativa. „*Zdaliž se nám to zdá, co jsme viděly, kdo pak musel Finettě ty pěkné šaty s tím pyšným koněm opatřiti? Která jest to potvora?...*“²¹²

7.7.2. Čas

Vypravěč často upřesňuje sled daných událostí. Jedná se o děje, které po sobě následují:

V úvodu příběhu vypravěč popisuje situaci krále a královny. *Ils vendirent leurs couronnes pour vivre, puis leurs habits,...*²¹³ V českém textu ...*protož prodali své koruny, aby se mohli obživit, a když to zlato strávené bylo, své oděvy...*²¹⁴

V textu nacházíme amplifikace dějů probíhajících současně:

Finetta odchází od Merluše a nasedá na koně. Ve francouzském textu je pouze, že na něj mluví *Finette dit au cheval...*²¹⁵ V českém *Při stupování pravila ku koni...*²¹⁶

Schované sestry si pod kádí povídají, následuje promluva obrů. *L'ogre dit à sa femme...*²¹⁷, v českém textu přibývá: *Když oné tak potíchno k sobě mluvily, pravil ten lidojed k své paní...*²¹⁸

²⁰⁶ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 481.

běda! Co budeme dělat?

²⁰⁷ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 165.

²⁰⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 492.

Nikdy nebylo takové radosti...

²⁰⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 174.

²¹⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 485.

Lásky Květ vyšplhala na strom...

²¹¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 168.

²¹² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 180.

²¹³ Tamtéž, str. 172.

Prodali své koruny, aby mohli žít, poté své šaty, ...

²¹⁴ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 159.

²¹⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 475.

Finetta říká koni...

²¹⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 161.

²¹⁷ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 489.

Obr říká své ženě...

²¹⁸ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 171.

Vypravěč upřesňuje také děje, které následují bezprostředně po sobě:

Král mluví ke královně, princezny pak ve francouzském textu ťukají rovnou na dveře. V tom českém je upřesněné *Sotva on jest to vymluvil...*²¹⁹

Sestry odejdou spát. Ve francouzském textu je Finetta rovnou prosí o slíbené dary, v českém je rozšířená uvozovací věta *Jak jen tam přišly, pravila Finetta k svým sestrám...*²²⁰

V několika případech se amplifikace objevuje i u dějů, které se opakují:

Obryně říká, že maso cítí vždy. *...tu crois toujours sentir char-frache...*²²¹ v českém textu „Ty vždycky cejtíš,“ ... *“při tvém navrácení čerstvé maso...”*²²²

7.7.3. Orientace v prostoru

V českém textu dochází často k určování prostoru pomocí příslovečného určení místa, nebo přidaným popisem. Čtenář tím získává lepší orientaci v daném prostoru.

Král mluví na dcery: *volal takto z okna...*²²³

Král říká sestrám, že to nemohou být jeho děti a v českém textu je navíc vyhánění „...*jen vy se odtud berte.*“²²⁴

Obryně vzala sestry do rukou a hodila je do sklepa. *...& les mettant sous son bras, elle les jeta toutes trois dans la cave...*²²⁵ v českém textu *...vzala je potom pod pažďí, nesouc je všechny tři do svého příbytku a vhodila je do jednoho sklepu...*²²⁶

Finetta roztopila oheň v peci, český vypravěč přidává podrobnější popis *...která taky toho potřebovala z pohledu té pece, neb skoro chlívu připodobnit se mohla...*²²⁷

Když jede Finetta na hrad, ve francouzském textu se píše, že zvonky zvonily a *Fleur-d'Amour et Belle-de-Nuit les ayant entendues, se retournèrent...*²²⁸ v českém textu vypravěč doplňuje, že je Finetta na cestě potkala. *...takže ona své dvě sestry ještě na cestě natrefila, které líbezné zvonečků znění uslyšely, se ohlídalý...*²²⁹

Královna se oblékla a vzala si *un bâton*,²³⁰ v českém textu *a vzala velkou hůl do ruky.*²³¹

²¹⁹ Tamtéž, str. 163.

²²⁰ Tamtéž, str. 163.

²²¹ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 489.

„...vždycky věříš, že cítíš čerstvé maso...“

²²² SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 171.

²²³ Tamtéž, str. 163.

²²⁴ Tamtéž, str. 163.

²²⁵ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 488.

...a berouc je pod pažďí, hodila je všechny tři do sklepa...

²²⁶ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 170.

²²⁷ Tamtéž, str. 172.

²²⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 500.

Uslyševši je Lásky Květ a Pěkná v Noci, otočily se...

²²⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 180.

²³⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 476.

Sestry se vrací skoro ve stejnou chvíli jako královna, český autor doplňuje *zase domu*.²³²

7.7.4. Další amplifikace

V textu nacházíme mnoho dalších rozšíření. Jedná se o různé popisy, kdy autor používá převážně adjektiva; ve výčtu předmětů přidává některé prvky či zdůrazňuje hrůzostrašnost a bezvýchodnost situace. Uvedeme zde pouze několik příkladů za všechny.

Merluše dává Finettě klubko; v českém textu přidává informaci *...které až dost tenoučké jest...*²³³

Obr čeká na *čerstvý chléb*.²³⁴

Finetta Merluši přinesla různé dary jako vejce, mléko a mouku. Český vypravěč přidává *těž rozličného koření k tomu...*²³⁵ Koření pak přidává i Finetta ve výčtu darů, které kmotře přinesla.

Starší princezny se dívají do Finettina uzlíku a nacházejí *...toutes les dentelles du roi & de la reine...*²³⁶ v českém textu navíc šátky *...ušpiněné šátky s rozličnými krajkami...*²³⁷

Vypravěč popisuje obra při jeho příchodu domů. Ve francouzském textu začíná rovnou s popisem *L'ogre étoit six fois plus haut que sa femme...*²³⁸ v českém textu přidává *Ten lidojed byl ještě hroznějšího pohledu než jeho paní, neb on byl třikrát větší než ona...*²³⁹

V následující části také dochází k výrazné amplifikaci.

Když se Finetta dozví, že král s královnou připravili její rodiče o království, odmítá si prince vzít. Král s královnou svolí, že jim království vrátí. Ve francouzském textu *...ils le lui promirent, car ils avoient plus de cent royaumes...*²⁴⁰ V českém textu je jejich zdůvodnění mnohem podrobnější. *Nemálo se těch řečí od Finetty proveděných ulekli, že by se ona již nechtěla dát s jejích princem oddat, však ale pro tu lásku, kterou k synu*

A hůl

²³¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 161.

²³² Tamtéž, str. 163.

²³³ Tamtéž, str. 161.

²³⁴ Tamtéž, str. 172.

²³⁵ Tamtéž, str. 160.

²³⁶ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 485.
...všechny krajky krále a královn...

²³⁷ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 168.

²³⁸ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 488.

Obr byl šestkrát vyšší než jeho žena...

²³⁹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 171.

²⁴⁰ *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 502.

...slíbili jí to, neboť měli více než sto království...

*svému král a královna měli, nechtíce více svého syna rmoutiti, aby zase znovu do nemoce neupadl, obě královské Milosti přislíbili jí to pod jejich důstojností a královskými jmény co nejdříve učinit, že chtějí její pány rodiče zase na jejich království a trůn dosadit, aby tak jako před tím, kdy prve svým královstvím vládli, neb jim snáze přišlo jedno království opustiti (poněvadž takových do padesáti pod svou mocí měli) než jedinkého syna skrze jeho nemoc a smrt ztratiti.*²⁴¹

Jedná se o konkrétní příklad adaptace, kdy autor českého textu zachovává původní informaci, ale doplňuje ji svým vlastním vysvětlením. Zde opět musíme upozornit na existenci německého mezičlánku. Nevíme, zda se jedná o amplifikaci českého překladatele, nebo zda se toto rozšíření objevuje už v německém textu.

7.8. Závěr příběhu

Závěrem celého příběhu jsme se rozhodli zabývat zvláště. Na první pohled je patrné jeho značné rozšíření. Zatímco francouzská pohádka končí stručnou zmínkou o svatbě Popelky a prince a mravním ponaučením, v české verzi následuje několikastránkový poměrně podrobný popis svatby a událostí po svatbě. Naopak mravní ponaučení zde chybí.

Následující citace je ze samotného závěru francouzského příběhu. Finetty sestry přicházejí na královský dvůr, jsou přijaté u Finetty a královny a dostává se jim od jejich mladší sestry odpuštění.

Les nocés furent les plus belles que l'ont eût jamais vues. Finette écrivit à sa marraine, & mit sa lettre avec de grands présens sur le joli cheval d'Espagne, la priant de chercher le roi & la reine, de leur dire son bonheur, & qu'ils n'avoient qu'à retourner dans leur royaume.

*La Fée Merluche s'acquitta fort bien de cette commission. Le père & la mère de Finette revinrent dans leurs états, & ses sœurs furent reines aussi-bien qu'elle.*²⁴²

V české verzi pro rodiče nevěsty poslal král spolu s dalšími knížaty a vévody. Dočteme se také o přivítání obou rodičů Finettou, jejími sestrami a celého fraucimoru. Následuje odstavec popisující celou svatbu.

²⁴¹ SLÁDEK M. (ed), Malý svět, s. 182-183.

²⁴² *Cabinet des fées*; Amsterdam 1785, s. 503.

Svatební hostiny byly tak krásné, jaké ještě viděny nebyly. Finetta napsala své kmotře a spolu s velkými dary dala dopis na krásného španělského koně, prosíc ji, aby vyhledala krále a královnu, aby jim řekla o jejím štěstí a že se mohou vrátit do svého království.

Kmotra Merluše se omluvila z tohoto výboru. Otec a matka Finetty se vrátili do své země a její sestry se staly královnami stejně jako ona.

*A pak při vypalování kusů, zvuk trub a bubnů, též silné stráže vojanské, u velikým počtu všelikého panstva v pěkným pořádku královský pan ženich s svou nejmilejší nevěstou, z obojí strany s pány rodiči, se vším přátelstvem, s fraucimorem a celým komonstvem na krásně zdobených kočářích neb panských vozích ku chrámu Páně jsou jeli. Kdežto při službách Božích ty nastávající nový manžele Pánu Bohu poroučeli a za ně se modlili. Po vykonané slavné zpívané od téhož města biskupa veliké mši svaté učiněné chválořeči neb kázání ty královské osoby k žádostivýmu jejich manželskýmu stavu s obzvláštními ceremoniemi byly potvrzeny. Po kterémžto zasnoubení nasledoval pěkný zpěv s přelibou muzikou a dáno jim bylo od biskupa požehnání, při kterémž byly zase vypalované kusy a od trub bubnův hlahol daleko se rozlíhal.*²⁴³

Na této ukázce je zajímavé, jak se autor zabývá detailním popisem církevního svatebního obřadu a zmiňuje i Boha, o kterém se v originále ani jinde v celém příběhu vůbec nepíše.

Navazuje popis slavnostní tabule včetně informace o zasedacím pořádku podle urozenosti.

*... jimžto rozmanité a nákladné jídla předkládali jak od pitomých hovad, tak drubeře, vařených a pečitých jídel, ano i od všeliké zvěřiny a ptactva, anobř rozličných konfetův, od cukrových věcí, všelikého ovotce v hojnosti všechněm představovalo, od nápojů rozličného vína toho nejdražšího hostům bez nedostatků se nalejvalo.*²⁴⁴

Podle autora českého textu trvalo veselí čtrnáct dní. Detailně se popisuje sál, ve kterém se tančilo, šaty Finetty a také další zábava doprovázející svatbu. Poté nacházíme další částečnou shodu s francouzským textem.

*Finetta zpamatovavše na svého špaňhelskýho koně, kterýho sloužícím k opatrování poručila, zpátky zase své upřímné kmotře Merluši odeslala a psaní na ni, v kterémž jí co nejuctivěji děkovala za všechny jí prokázané služby a dobročinnosti, s tím též vším oznámením, kterak se s ní a s jejíma sestrami až posavadně zběhlo, jakého ona štěstí došla, že s královským princem již skutečně jest oddána a pán otec že zase na své království dosazen býti má.*²⁴⁵

Velmi patrným rozdílem je časové zasazení této informace. V originále Finetta píše své kmotře ještě před svatbou, aby ji na ni spolu se svými rodiči pozvala. V českém textu však dopis posílá až po svatebním veselí a vypravuje v něm kmotře, co vše se

²⁴³ SLÁDEK M. (ed.): *Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 184.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 186.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 187.

událo. Autor nezapomíná ani na Merlušinu odpověď, kde Finettě přeje hodně štěstí a posílá jí drahé klenoty.

Finettinou svatbou tento text, na rozdíl od francouzského originálu, nekončí. Dozvídáme se, jak se král s královnou vrací zpět do svého království, což vyvolává radost nejen u jejich lidu, ale také u Finettiných sester, které touží stát se královnami. Nacházíme další shodu s francouzským textem. Lásky Květ a po ní i Pěkná v noci se provdají a odjíždějí do svých zemí. Autor zde opět popisuje svatební veselí, ovšem ne tak detailně jako u Finetty, čímž zřetelně odlišuje vedlejší postavy od hlavní.

Poté, co se dozvídáme o osudu starších sester, vrací se děj k Finettě, jež spolu s princem a královnou jezdí na mnohé hony a štvanice. Finetta zavede prince k domu s cimbálky, odkud odnesou ty nejdražší věci spolu s truhlou a oblečením od Merluše.

V české verzi osmnáctého století je pamatováno i na starého krále. Je velmi nemocný a pár týdnů před smrtí korunuje králem a královnou prince a Finettu. Celý text pak končí jejich smrtí.

*Učiněn byl potom jemu krásný, právě královský průvod, za kteréhož slavně mše svaté konané byly, a u velikém zármutku do královského hrobu položen byl. Král pak a královna Finetta mnohá léta spolu v lásce přebývajíce, pokojně své království řídili a ctnostné dítky obojího pohlaví spolu zplodili, skrz které se velikomocnými pány spříznili, a tak v radosti a potěšení s svými přáteli živi jsouce, až jim přišel jejich života konec.*²⁴⁶

²⁴⁶ SLÁDEK M. (ed.): *Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, s. 189.

Závěr

V této práci jsme se zaměřili na porovnání francouzské „conte de fées“ *Finette Cendron* od baronky Marie-Catherine d’Aulnoy a české knížky lidového čtení *Kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinak Popelce tak nazvané* od neznámého překladatele. Snažili jsme se nalézt a okomentovat případné odlišnosti českého textu od francouzského originálu a určit, zda by se mohlo jednat o překlad, či adaptaci. Vycházeli jsme z francouzského textu vydaného v roce 1785 (první vydání r. 1698), a českého textu z osmnáctého století.

Nejprve jsme se zaměřili na překlad jednotlivých jmen. Autor v českém textu pojmenovává postavy dvěma způsoby. Prvním z nich je doslovný překlad, jak můžeme vidět na jménech *Cendrillon/Popelka*, *Fleur d’Amour/Lásky Květ* a *Belle-de-Nuit/Pěkná v Noci*; druhým je přizpůsobení jména do češtiny, a to u *Merluche/Merluše* a *Finette/Finetta*. Zajímavý je vznik jména *Gendidado*, bílého španělského koně. Ve francouzském textu je bělouš bezejmenný. Domníváme se, že jméno vzniklo z francouzského oslovení *Gentil dada* – laskavý koníčku. Jméno protagonistky se ve francouzském textu objevuje ve třech různých podobách – *Finette*, *Cendron* a *Cendrillon* – v českém textu nenacházíme rozdíl mezi *Cendron* a *Cendrillon*, a tak se objevuje pouze ve dvou variantách – *Finetta* a *Popelka*. Nalezli jsme také pravidlo, podle kterého paní d’Aulnoy využívá různých podob tohoto jména. Jméno *Finette* používá vypravěč a ostatní postavy při jejím oslovení. *Fine-Oreil*, tedy úplná podoba jména, je použita hlavně když se představují všechny tři princezny. *Cendron* je Finettin pseudonym, který si sama zvolila a používá ho i vypravěč, aby zdůraznil, že ji ostatní postavy znají pouze pod tímto jménem. Autor českého textu pravidlu nepřikládá žádný vyšší význam, český ekvivalent často neodpovídá tomu francouzskému.

Výrazné odchylky jsme našli v přímé řeči, u které se nám nepodařilo nalézt proč tomu tak je. Podobné obtíže jsme měli při srovnávání číslovek. Madame d’Aulnoy využívá výrazné hyperboly, jež český autor značně snižuje. Je možné, že je to způsobeno odlišným prostředím, ve kterém oba texty vznikaly. Stejně tak nevíme, proč česká *Finetta* své kmotře tyká, zatímco francouzská jí vyká.

Stěžejní kapitolu práce tvoří sémantické posuny českého textu. K některým z nich dochází kvůli rozdílnému prostředí, ve kterém vznikly. Například metafora s „trou du chat“ – kočičí dírou – nelze v českém textu použít, protože tato stará bretaňská hra není na našem území známá. Je zřejmé, že autor nemohl použít doslovný

překlad, a proto tuto metaforu nahradil „dírou v zámku.“ K některým posunům, jako je popis lidojedky, dochází kvůli nesprávnému překladu a interpretaci původního textu.

Nejčastějšími prostředky, které raně novověký překladatel využívá, jsou abreviace a amplifikace. Při srovnávání textů jsme našli několik takových příkladů. V českém narativu autor často vynechává oslovení a popisné detaily, stejně tak zeměpisné názvy. Naopak výrazně přidává popis vnitřního rozpoložení postav, čímž se stávají plastičtějšími, než ve francouzském originále.

Zjistili jsme, že některé pasáže českého textu by se daly považovat za doslovný překlad, jiné za adaptaci. Adaptací je zvláště závěrečné rozšíření příběhu o podrobný popis Finettiny svatby, svatby jejích sester a smrt krále, princova otce. Mísí se zde tedy dva překladové postupy, doslovný a adaptační. Motivy obou narativů se shodují, základní dějová linie je až na závěr zachována. Český text o Popelce z osmnáctého století bychom tedy mohli považovat za překlad. Nesmíme ovšem zapomínat na německý mezičlánek. Aby bylo toto srovnání úplné a rozhodnutí o překladu či adaptaci korektní, mělo by dojít také ke srovnání textu německého a francouzského; německého a českého, což by mohlo být předmětem zkoumání germanistů.

Zdroje

Primární literatura

Kratochvilné čtení o schytralé Finettě, jinák Popelce tak zvané In: SLÁDEK, Miloš (ed.): Malý svět je člověk aneb Výbor z české barokní prózy, Praha: H&H, 1995, s. 150-189.
Finette Cendron In: Le Cabinet des fées; ou collection choisie des contes des fées, et autres contes merveilleux, Ornés de Figures. Tome second, Amsterdam, 1785, s. 472-503.

Sekundární literatura

HOLÝ Jiří, JANÁČKOVÁ Jaroslava, LEHÁR Jan, STICH Alexandr, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1998.
KOLÁR Jaroslav (ed.), *Česká zábavná próza 16. Století a tzv. knížky lidového čtení*, Praha: ČSAV, 1960.
KOLÁR Jaroslav (ed.): *Tři knížky lidového čtení*, Praha: Lidové noviny, 2000.
STICH Alexandr: *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*, In: Vlnas Vít (ed.), Sláva barokní Čechie, Praha: Národní galerie, 2001, s. 235-253.
VÁCLAVEK Bedřich (ed.): *Historie utěšené a kratochvilné*, Praha: Svoboda, 1950.
ZEMANOVÁ Markéta: *Doslovný překlad, nebo adaptace? Způsoby překladu v období raného novověku v kontaktu německo-českém*, Listy filologické CXXXV, 2012, s. 125-151.

Internetové zdroje

Marie-Catherine d'Aulnoy, http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie-Catherine_d%27Aulnoy, 1. 5. 2015.
Conte, <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/conte/36566>, 1. 5. 2015.
Conte merveilleux, http://fr.wikipedia.org/wiki/Conte_de_f%C3%A9e, 1. 5. 2015.